

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Lublinie

Kościóły i kaplice na Wołyniu z obrazami Włodzimierza Sławosza Dębskiego

Wystawa „Kościóły i kaplice na Wołyniu...” przedstawia wybrane grafiki autorstwa Włodzimierza Sławosza Dębskiego, pochodzące ze zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Krzemieńca i Ziemi Wołyńsko-Podolskiej w Lublinie. Zostały one zestawione z fotografiami kościołów z okresu dwudziestolecia międzywojennego oraz współczesnymi zdjęciami tych samych obiektów lub miejsc. Całość uzupełniają krótkie informacje, dotyczące dziejów poszczególnych parafii, kościołów i kaplic.

Prezentowane obiekty kultu religijnego w większości już nie istnieją. Część jest w administracji Kościoła rzymskokatolickiego lub służy innym celom, osiem zaś pozostaje w trwałej ruinie. Ekspozycja ta unaocznia, jak wiele utraciliśmy z kresowego dziedzictwa, szczególnie w zakresie budownictwa i sztuki sakralnej.

Scenariusz:

dr Edward Gigilewicz, dr Leon Popek

Recenzenci:

dr Paweł Naleźniak, Magdalena Śladecka

Opracowanie graficzne:

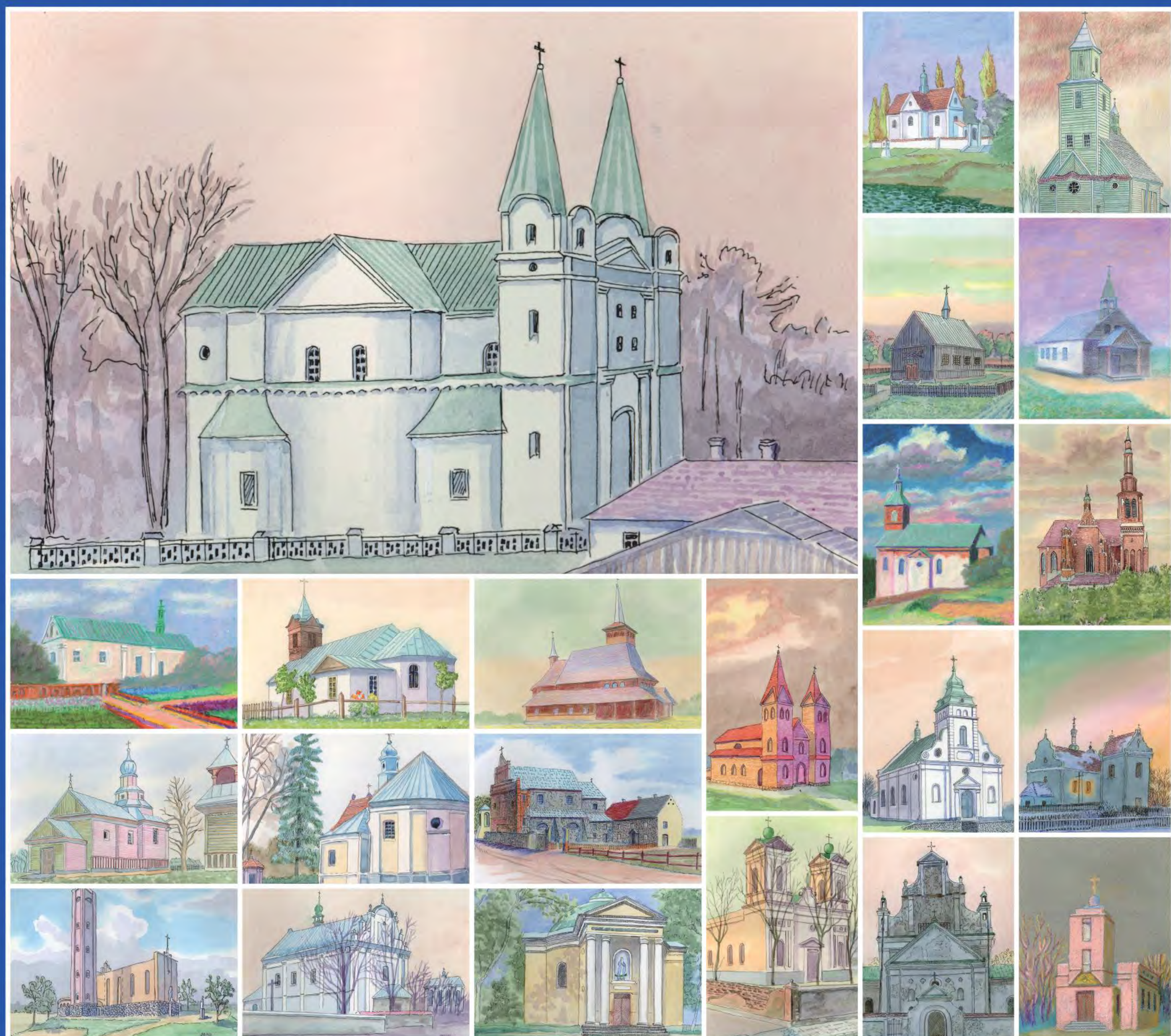
Paweł Kaniuk

Redakcja:

Grzegorz Makus, dr Paweł Sokołowski

oraz Tomasz Dolecki

Fotografie archiwalne i współczesne ze zbiorów
Towarzystwa Przyjaciół Krzemieńca
i Ziemi Wołyńsko-Podolskiej w Lublinie
oraz zbiorów prywatnych dr. Leona Popka.

Włodzimierz Sławosz Dębski

Włodzimierz Sławosz Dębski urodził się 24 lipca 1922 r. we Lwowie. Jego rodzicami byli Leopold Dębski, lekarz medycyny, weteran wojny polsko-bolszewickiej oraz Anisja Czemiernik, Rosjanka, z zawodu pielęgniarka. Młodość spędził na Wołyniu, najdłużej w Kisielinie (powiat Horochów), gdzie rodzina zamieszkała w 1926 r. Uczył się najpierw w szkole powszechnej w Kisielinie, w latach 1935–1938 w gimnazjum w Łucku, następnie w gimnazjum Ojców Pijarów w Lubieszowie i krótko w liceum przyrodniczym w Łucku. Już w listopadzie 1939 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel w szkole w Kisielinie. W celu uzupełnienia kwalifikacji pedagogicznych w roku szkolnym 1940/1941 był słuchaczem średniej szkoły pedagogicznej we Włodzimierzu Wołyńskim. W listopadzie 1941 r. otrzymał od Niemców nakaz pracy w Urzędzie Rejonowym. Gdy nacjonaliści ukraińscy coraz intensywniej zaczęli demonstrować nastroje antypolskie, Włodzimierz Dębski zdecydowanie występował w obronie Polaków i języka polskiego, za co w lutym 1942 r. został zwolniony z pracy. Próbując uniknąć wywiezienia na przymusowe roboty do Niemiec, zatrudnił się przy pracach melioracyjnych, prowadzonych w okolicach Kisielina. Gdy w kwietniu 1943 r. zaczęły się ataki UPA na ludność polską, porzucił pracę w melioracji i włączył się do polskiej konspiracji organizowanej w ramach ZWZ-AK. Pełniąc funkcję zastępcy dowódcy odcinka Łokacze-Kisielin, tworzył siatkę konspiracyjną oraz zajmował się dozbrajaniem żołnierzy. Przybrał wówczas pseudonim „Jarema”.

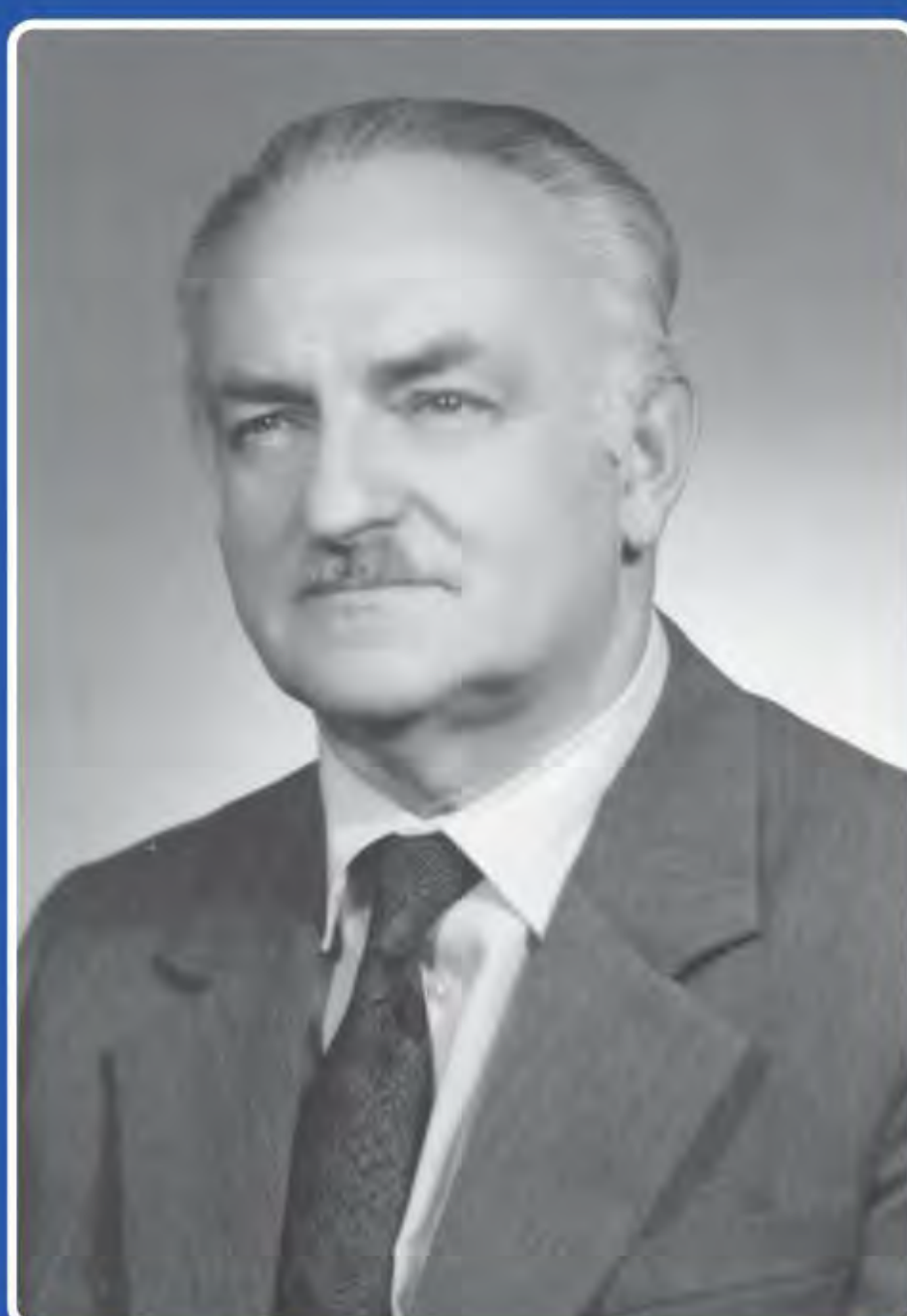
Gdy w niedzielę 11 lipca 1943 r. oddziały OUN-UPA podjęły zorganizowane akcje ludobójcze na Wołyniu, dokonując jednocześnie okrutnych mordów na Polakach w niemal 100 miejscowościach, Włodzimierz Dębski razem z grupą ok. 180 osób przebywał na Mszy św. w kościele parafialnym w Kisielinie. Przy próbie ucieczki z zaatakowanego kościoła banderowcy zamordowali ok. 80 osób. Pozostała część wiernych, a wśród nich Włodzimierz z bratem Jerzym, schronili się na piętrze plebanii i podjęli desperacką obronę, rzucając przez okna w napastników cegłami i kaflami z rozbitego pieca. Zdołali też ugasić podłożony ogień, a wrzucane przez okno granaty bohaterów obrońcy starali się odrzucać na wrogów. Niestety, jeden z tych pocisków ranił w nogi Włodzimierza Dębskiego. W nocy, gdy zaczął padać intensywny deszcz, banderowcy wycofali się. Straty wśród polskich obrońców były niewielkie – czterech zabitych i kilku

rannych, w tym ks. proboszcz Witold Kowalski (1899–1960). Ciężko rannemu Włodzimierzowi pomocy udzieliła naręczona Aniela Sławińska (późniejsza żona), rodzice, a także zaprzyjaźnieni Ukraińcy. Gdy stan jego zdrowia pogarszał się, został przewieziony do szpitala w Łokaczach, gdzie amputowano mu nogę. Wkrótce banderowcy uprowadzili i zamordowali jego rodziców (ich ciała nie odnaleziono do dziś).

Po powrocie do zdrowia Dębski włączył się do konspiracji w charakterze oficera informacyjnego w ramach tworzonej wówczas 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK. Od stycznia 1944 r. działał w zgrupowaniu „Osnowa” w Bielinie koło Włodzimierza Wołyńskiego. Zagrożony aresztowaniem przez Gestapo, w maju 1944 r. przedostał się za Bug i dotarł do Lubartowa, gdzie przyłączył się do zgrupowania „Gromada”, złożonego z żołnierzy tej części 27. Wołyńskiej DP AK, która przeszła na Lubelszczyznę. Po rozbrojeniu 25 lipca 1944 r. oddziału przez Armię Czerwoną Włodzimierz Dębski dzięki ucieczce uniknął aresztowania i deportacji do ZSRS. W uznaniu męstwa, odwagi i zasług w walce o niepodległość Polski został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari i awansowany do stopnia podporucznika.

Po wojnie powrócił do działalności nauczycielskiej. Mieszkał na osiedlu Słowackiego w Lublinie, gdzie angażował się również w działalność osiedlową i parafialną. Ożenił się z Anielą Sławińską z Kisielina, z którą miał trzech synów. Jeden z nich – Krzesimir – jest znanym polskim kompozytorem. Włodzimierz Dębski podejmował też wiele inicjatyw, służących upamiętnieniu ofiar rzezi wołyńskiej na terenie kraju i na Ukrainie. Z jego inicjatywy został wybudowany w latach 80-tych pomnik upamiętniający Polaków zamordowanych w Kisielinie 11 lipca 1943 r. Nieustannie krzewił prawdę o ludobójstwie wołyńskim, bezkompromisowo zwalczając wszelkie przejawy zakłamania. Podjął także działalność malarską, przenosząc na papier i płótno zapamiętane w latach dziecińczych i młodzieńczych obrazy z Wołynia, zwłaszcza ukochanego Kisielina. Wykonał ok. 150 prac malarskich przedstawiających kościoły i kaplice istniejące w okresie przedwojennym na terenie Wołynia.

Włodzimierz Dębski zmarł nagle w Lublinie 21 września 1998 r. Został pochowany na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. Unickiej w Lublinie.

Kościoły i kaplice Wołynia

Opracowanie graficzne mapy: Sylwia Szafrąńska

Martyrologia Diecezji Łuckiej

Kościół rzymskokatolicki w czasie swojej ponad 600-letniej obecności na Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej odgrywał nie tylko doniosłą rolę religijną, ale również narodotwórczą i społeczno-kulturalną. W okresie zaborów na Wołyniu, gdzie nie istniały prężne ośrodki kulturalne, takie jak Lwów w Galicji Wschodniej czy Wilno na Litwie, przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego stała się synonimem polskości. Wobec narastających w XIX w. procesów rusyfikacyjnych utrzymanie wśród Polaków poczucia własnej świadomości narodowej było niewątpliwą zasługą duchowieństwa rzymskokatolickiego. W okresie zaborów masowo zamieniano kościoły na cerkwie prawosławne, zamykano klasztory, wprowadzano język rosyjski do liturgii, prześladowano kapłanów, szczególnie gorliwych patriotów.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. diecezja łucko-żytomierska obejmowała trzy byłe gubernie: wołyńską, podolską i kijowską.

W okresie II Rzeczypospolitej do diecezji łuckiej należała w całości województwo wołyńskie oraz część województwa poleskiego. Zasadniczymi problemami diecezji były rozległość oraz dotkliwy brak kościołów i kaplic, w związku z czym wierni, udając się do najbliższej świątyni, musieli pokonywać znaczne odległości, które na Polesiu Wołyńskim dochodziły nawet do 70 km. W praktyce oznaczało to, że wierni obrządku rzymskokatolickiego uczęszczali do bliżej położonych cerkwi prawosławnych, a jedynie w największe święta do kościołów i kaplic rzymskokatolickich.

Diecezja łucka w przededniu wybuchu II wojny światowej liczyła 16 dekanatów, 167 parafii, 160 kościołów parafialnych oraz 166 kaplic. Opiekę duszpasterską nad wspólnotą liczącą już wówczas 370 tys. wiernych sprawowało 260 księży obrządku rzymskokatolickiego. Ordynariuszem diecezji łuckiej od 1926 r. był ks. bp dr Adolf Piotr Szelażek. Za jego rządów, w ciągu zaledwie kilkunastu lat, wybudowano 72 kościoły parafialne i ok. 100 kaplic, nie zdołało to jednak zaspokoić rzeczywistych potrzeb wiernych. Rozbudowa sieci parafialnej została przerwana w wyniku wybuchu II wojny światowej.

Po wkroczeniu Armii Czerwonej na terytorium Polski 17 września 1939 r. cały teren diecezji znalazł się pod władzą sowiecką. Zamknięto Diecezjalne Seminarium Duchowne w Łucku oraz Seminarium Papieskie w Dubnie. Sowietzi zlikwidowali też wszystkie klasztory męskie oraz 10 zakonów i zgromadzeń żeńskich. Wielu zakonników i sióstr zakonnych wróciło do swych domów macierzystych, a ci, którzy pozostali, starali się kontynuować działalność, często dalszą posługę prowadząc już w konspiracji.

W obawie przed represjami sowieckimi 66 księży opuściło diecezję, jednak wielu księży od samego początku okupacji sowieckiej włączyło się w działalność konspiracyjną, a następnie uczestniczyło w tworzeniu struktur ZWZ. Z duchowieństwa diecezji łuckiej w łagrach i obozach sowieckich zginęło 11 księży, a tylko nielicznym z aresztowanych w latach 1939–1941 udało się przeżyć.

W czerwcu 1941 r., gdy cały obszar diecezji łuckiej znalazł się pod okupacją niemiecką, bp Szelażek wysłał za postępującą armią niemiecką misjonarzy na tereny diecezji żytomierskiej i kamienieckiej, jednak już w 1942 r. wszyscy, z wyjątkiem ks. F. Lisieckiego, zostali wypędzeni przez niemieckie władze okupacyjne. Księża rzymskokatolicy, pracujący na Wołyniu, byli także prześladowani przez Niemców. W niemieckich więzieniach i obozach zagłady przebywało 36 księży, a z ogólnej liczby 39 represjonowanych przez Niemców zginęło ich szesnastu.

Największym ciosem zadany życiu katolickiemu w diecezji łuckiej w czasie II wojny światowej było organizowane przez nacjonalistów ukraińskich w latach 1943–1944 masowe ludobójstwo ludności polskiej. Z rąk UPA zginęło ok. 60 tys. Polaków, w tym 18 księży (trzech zostało ciężko rannych), których mordowano w sposób niezwykle okrutny. W obliczu mordów polska ludność wiejska masowo opuszczała swoje gospodarstwa, szukając schronienia w miastach. W wielu miejscowościach kościoły i plebanie stały się placówkami samoobrony z księżmi na czele. Na skutek działań nacjonalistów ukraińskich ok. 70% parafii, szczególnie wiejskich, przestało istnieć. Co najmniej 68 kościołów, 40 kaplic i jeden klasztor zniszczyli Ukraińcy z OUN-UPA. Zniszczeniu uległo także wyposażenie kościołów, sprzęty i szaty liturgiczne, dokumentacja kościelna oraz zbiory archiwalne.

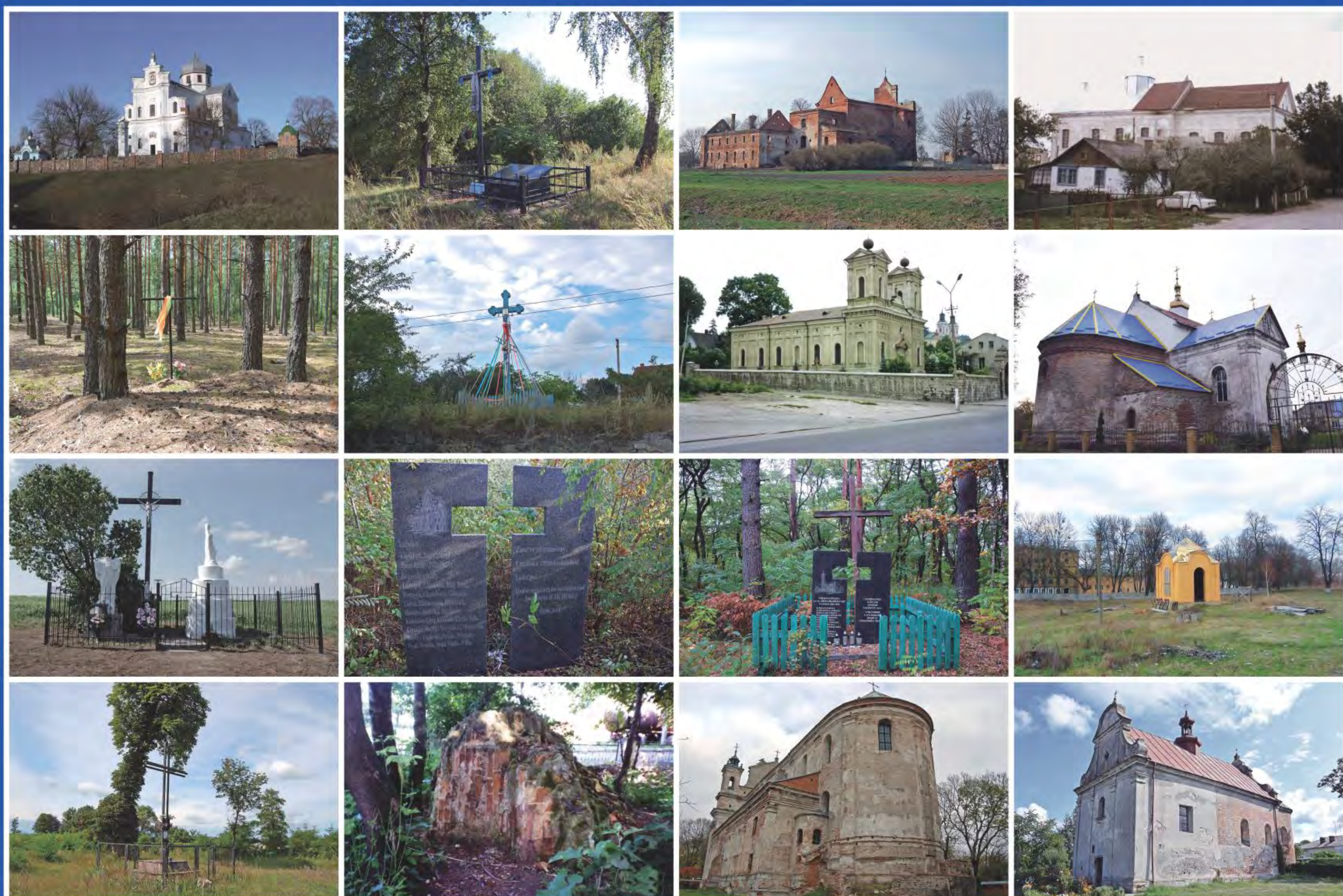
W obliczu nieustannego zagrożenia ze strony OUN-UPA część wiernych diecezji łuckiej opuściła rodzinne parafie, przenosząc się za Bug. Często towarzyszyli im także dotychczasowi duszpasterze. Kapłani z ocalałych parafii trwali jednak na swoich placówkach, podobnie jak bp Szelażek i księża z kurii diecezjalnej. Gdy wiosną 1944 r. Armia Czerwona po raz drugi wkroczyła na Wołyń, władze sowieckie aresztowały bp. Szelażka i osadziły go w więzieniu w Kijowie. 15 maja 1946 r. został zwolniony, a następnie przymusowo wydalony do Polski.

Straty wśród duchowieństwa diecezji łuckiej w okresie II wojny światowej były ogromne. Na ogólną liczbę 260 księży represjonowanych było co najmniej 110. Spośród nich zginęło 55 księży, a śmiercią naturalną zmarło 16 kapłanów. Przed mordami OUN-UPA uciekło do Generalnej Guberni 61 księży. NKWD aresztowało 32 księży, z kolei w 1945 r. przemocą ewakuowano 42 księży. W więzieniach i obozach niemieckich przebywało 12 kapłanów. To wszystko sprawiło, że na terenie diecezji łuckiej po wojnie pozostało zaledwie dwóch księży z przedwojennego duchowieństwa.

Ludność katolicką i ocalałych, nielicznych kapłanów poddano po wojnie przymusowemu wysiedleniu do Polski w nowych granicach. Na Wołyniu jeszcze przez kilkanaście lat czynnych było kilka placówek duszpasterskich, ale i one do 1960 r. zostały zamknięte. Ze 167 parafii, istniejących w 1939 r., nieprzerwanie czynna była tylko jedna – w Krzemieńcu.

Opuszczone kościoły, zlikwidowane parafie, brak wiernych, a przede wszystkim polityka władz sowieckich spowodowały, że po 1945 r. rozpoczął się stopniowy, systematyczny proces zanikania resztek parafii łacińskich na Wołyniu. W jego następstwie zburzono, zniszczono lub rozebrano 44 kościoły i 108 kaplic. Cerkiew prawosławna oraz greckokatolicka przejęły i użytkują obecnie sześć kościołów i osiem kaplic, natomiast 17 kościołów przekształcono na obiekty użyteczności publicznej lub gospodarczej (kino, dom kultury, piekarnia, młyn, szkoła, apteka, filharmonia). W ruinie nadal znajduje się 15 kościołów i 10 kaplic. Kościół rzymskokatolicki na terenie Wołynia posiada obecnie 22 kościoły oraz sześć kaplic. Los czterech kościołów i 14 kaplic jest obecnie bliżej nieznanym.

18 maja 1996 r. papież Jan Paweł II odnowił diecezję łucką i ustanowił jej administratorem apostolskim metropolitę lwowskiego abpa Mariana Jaworskiego, a 25 marca 1998 r. na pierwszego ordynariusza wskrzeszonej diecezji mianował bpa Marcjana Trofimiaka.

BEREZNE (Dekanat Kostopol)

Berezne – kościół pw. św. Kajetana (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół nosił wezwanie św. Kajetana. Pierwotna świątynia, drewniana, została wzniesiona przed 1616 r. przez Mikołaja Siemaszkę. Pod koniec XVII w. została zniszczona przez Tatarów i Kozaków, odbudowana w 1717 r., uzyskała nowe wyposażenie w 1740 r. Od 1749 r. była kościołem filialnym parafii Tuczyn, a od 1765 r. parafialnym. Nowy kościół, murowany, w stylu empirowym, powstał w latach 1813–1817 z fundacji Michała Korzeniowskiego i jego żony Anny, a w 1826 r. konsekrowany. Świątynia ta, o założeniu krzyżowym, miała fasadę z dwiema wieżami i półkolistą absydą. W głównym ołtarzu znajdowała się figura ukrzyżowanego Chrystusa Pana. W prawym ołtarzu wisiał obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus na ręku i św. Józefem, a przy lewym obraz św. Kajetana – patrona kościoła. W 1938 r. parafia liczyła 2607 wiernych. Ostatni proboszcz podczas ewakuacji w 1945 r. zdołał wywieźć do Polski część wyposażenia kościoła. Następnie kościół został ograbiony i zdezastrowany przez nacjonalistów ukraińskich. Parafia przestała istnieć.

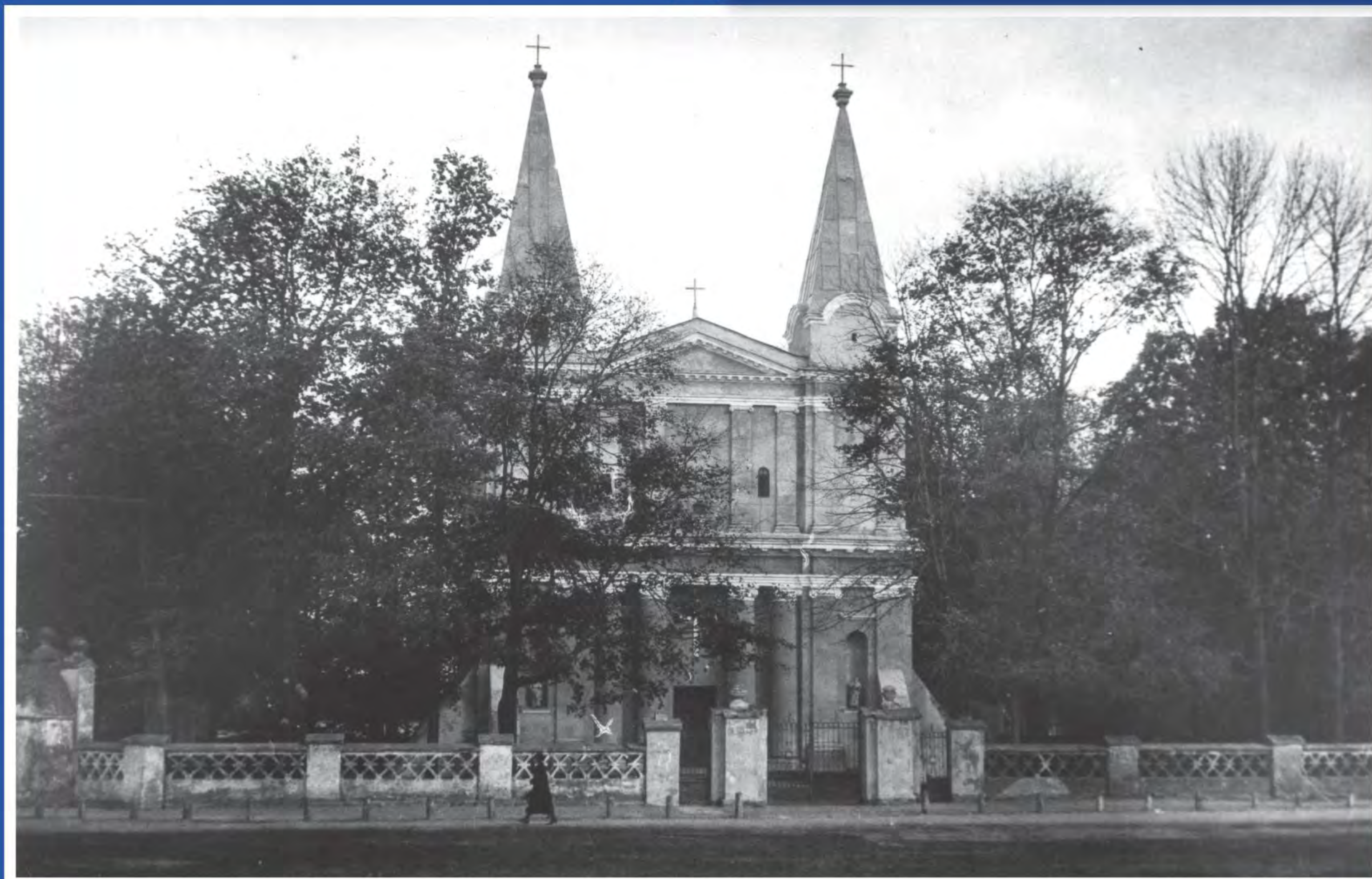
Świątynia w latach pięćdziesiątych XX w. została przebudowana na mleczarnię, a następnie zburzona. Na dawnym zdezastrowanym cmentarzu parafialnym w 2013 r. byli parafianie i ich rodziny postawili granitowy pomnik z wizerunkiem kościoła i następującą inskrypcją w języku

polskim i ukraińskim: „Rodaków nie zapomnimy. Pozostaniecie w naszych sercach i pamięci. Lapidarium cmentarza rzymsko-katolickiego założonego w 1765 r. Berezne 2013 Zasluczanie.”

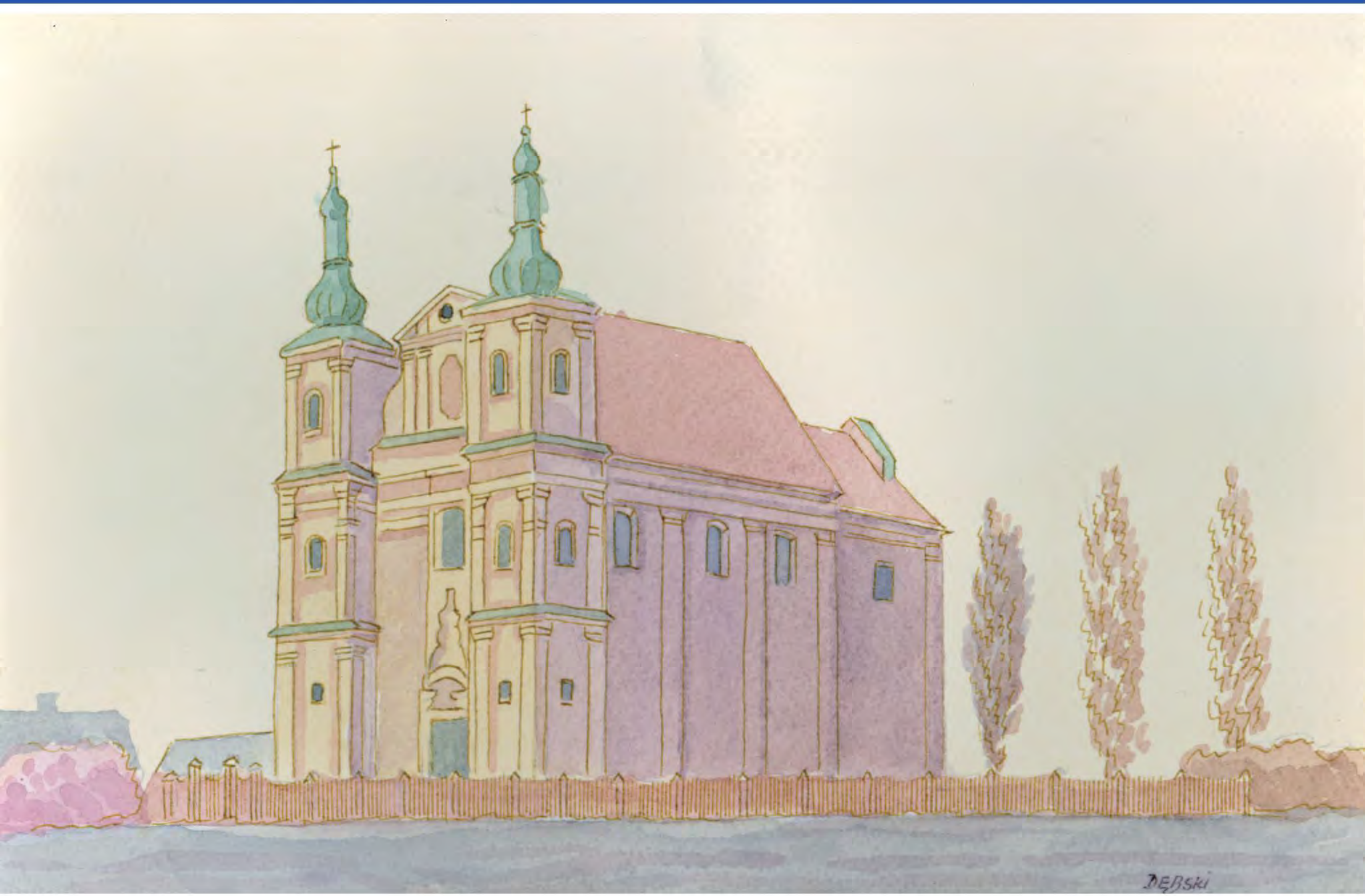
Berezne – pozostałości po kościele pw. św. Kajetana (fot. 1997 r.)

Berezne – kościół pw. św. Kajetana (fot. 1934 r.)

BEREŻNICA (Dekanat Włodzimierzec)

Bereznica – kościół pw. św. Rafała Archaniola (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny nosił wezwanie św. Rafała Archaniola. Pierwsza świątynia, drewniana, została wzniesiona w 1614 r. przez Janusza Ostrońskiego. Uległa spaleniu na początku XVII w. Na jej miejscu w 1726 r., staraniem Bolesława Skirmunta, wybudowano nowy kościół, także drewniany, w stylu barokowym, z murem prezbiterium. Konsekracji nowej świątyni dokonano w 1742 r. W 1927 r. w wyniku trąby powietrznej zniszczeniu uległ dach budowli. Kościół został odbudowany jako obiekt murowany. W ołtarzu głównym znajdował się obraz Matki Boskiej. W 1938 r. parafia liczyła zaledwie 573 wiernych. W 1943 lub 1944 r. banderowcy ograbili kościół, a następnie spalili jego wnętrze. Zginęła również część parafian. W 1944 r. parafia przestała istnieć. Latem 1954 r. jednostka wojskowa z Sarn, na mocy decyzji o zniszczeniu świątyni podjętej przez obwodową radę (5 lipca 1954 r.), wysadziła mury kościelne. Cegła posłużyła do wybudowania dwóch obiektów w Sarnach. Na terenie placu pokościelnego dzieci urządziły boisko sportowe. Z barokowego kościoła zachował się jedynie fragment muru.

Bereznica – pozostałości kościoła pw. św. Rafała Archaniola (fot. 2005 r.)

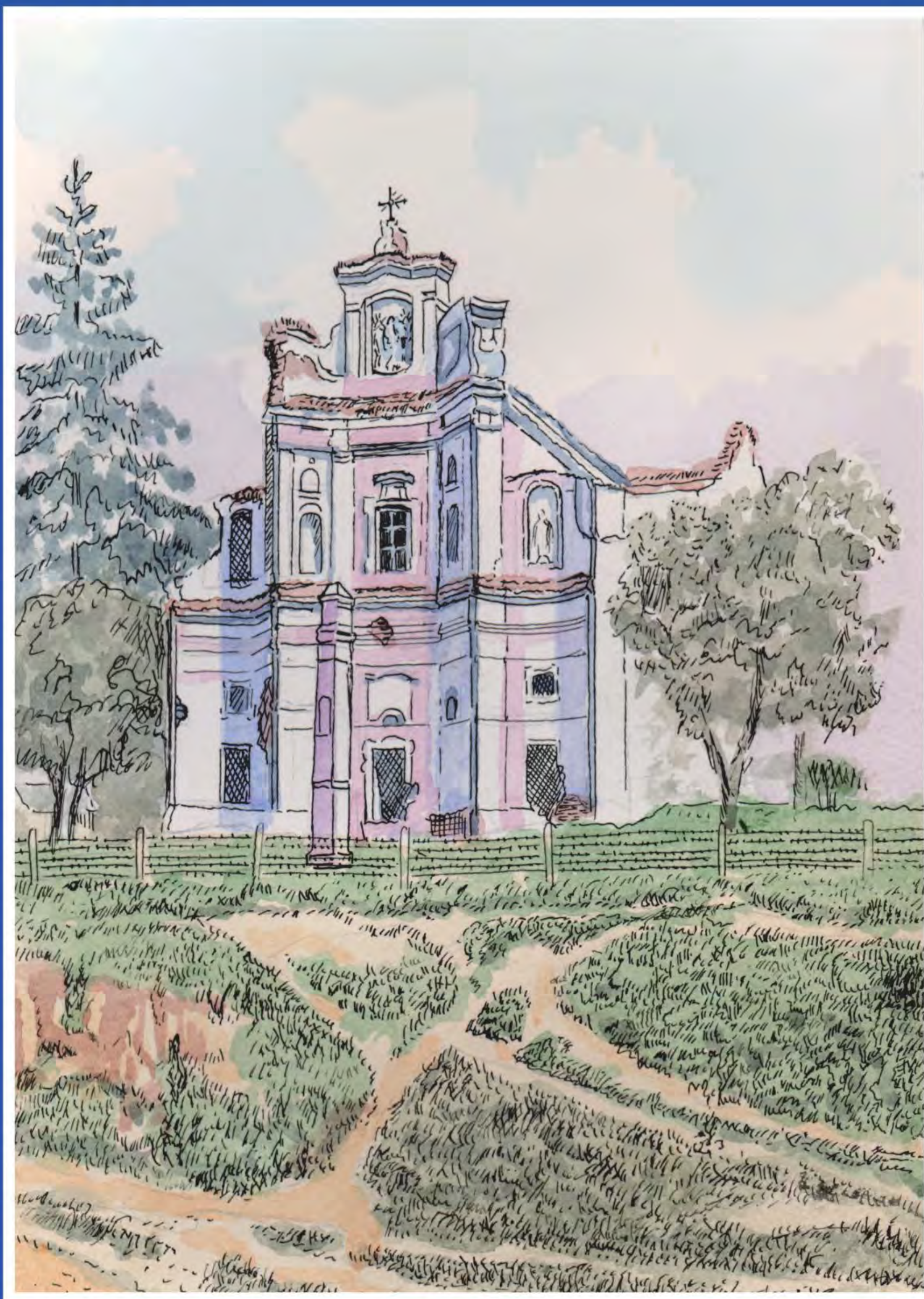

Bereznica – kościół pw. św. Rafała Archaniola (fot. lata 30. XX w.)

CZARTORYSK (Dekanat Kołki)

[Stary Czartorysk]

Czartorysk – kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego oraz klasztor należały dawniej do dominikanów (1639–1831). Murowaną budowlę ufundował Andrzej Leszczyński w 1639 r. Był to kościół trzynawowy, bez wieży. W czasie restauracji, w połowie XVIII w., zyskał styl rokokowy. W podziemiach znajdowały się grobowce pobliskiej szlachty, m.in. Czartoryskich. W 1831 r. rosyjskie władze gubernialne przekazały kościół i klasztor na cerkiew prawosławną. W 1915 r. klasztor uległ zniszczeniu. W 1920 r. kościół został częściowo zdewastowany, spłądowany i ograbiony przez bolszewików. W tym samym roku została erygowana parafia, a kościół odrestaurowany dzięki ofiarom wiernych, dotacji Urzędu Konserwatorskiego w Łucku, Ministerstwa Robót Publicznych oraz właścicieli lasów: Księżopolskiego, Siennickiego, Sittauera. W 1938 r. parafia liczyła zaledwie 245 wiernych.

W 1943 r. część parafian została zamordowana przez UPA, pozostali uciekli, bądź zostali ekspatriowani w 1944 r. i parafia przestała istnieć.

Obiekt, zniszczony po 1945 r., przez wiele lat pozostawał w ruinie. Od 1997 r. był gruntownie remontowany i przebudowany. Obecnie jest w posiadaniu monasteru prawosławnego Podwyższenia Krzyża Świętego.

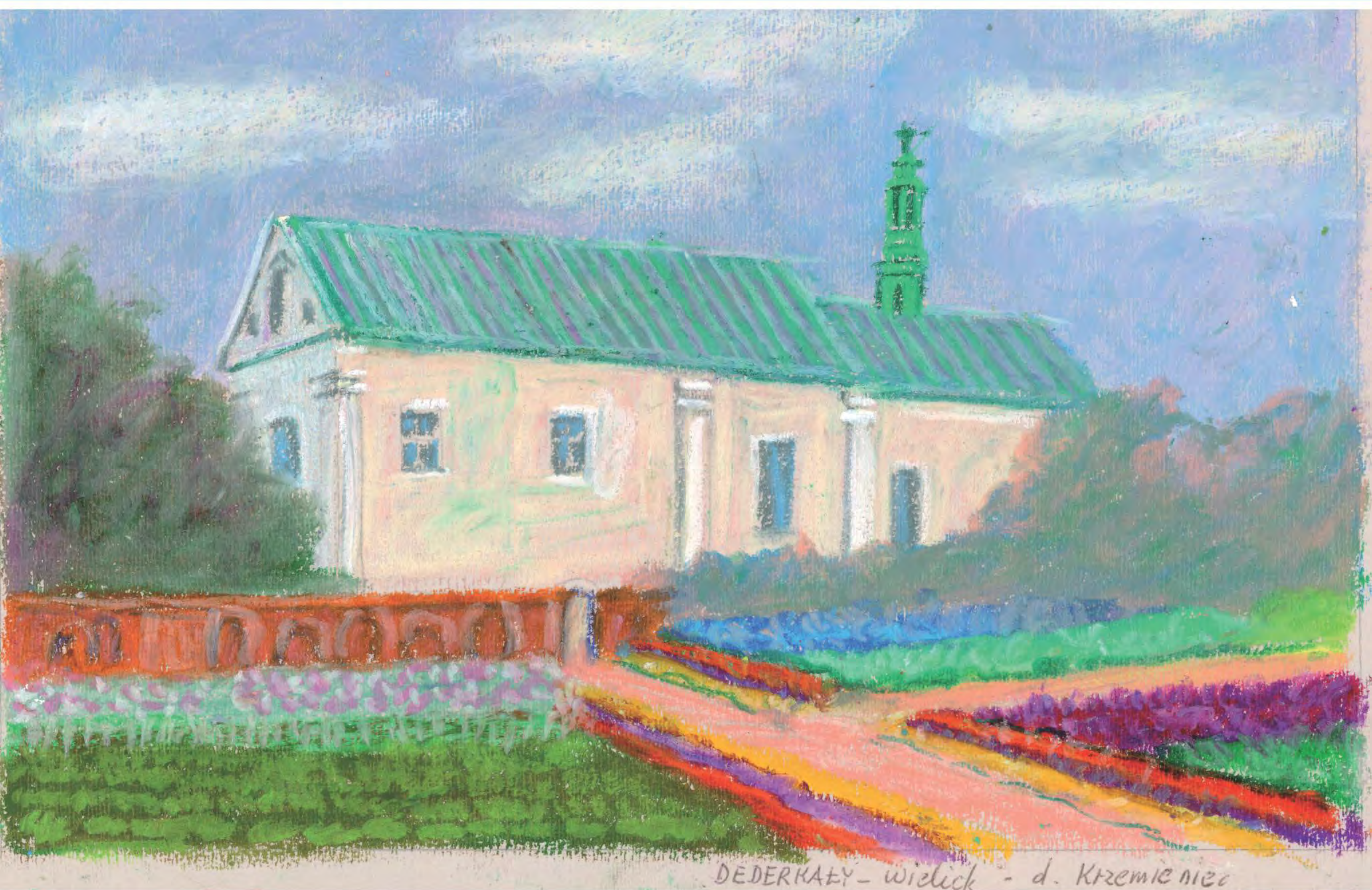
Czartorysk – dawny kościół, obecnie monaster prawosławny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (fot. 2019 r.)

Czartorysk – kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (fot. 1930 r.)

DEDERKAŁY (Dekanat Krzemieniec)

[Dederkały Wielkie]

Dederkały – kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (pastel, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny był pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Pierwszy, drewniany, razem z klasztorem wybudował w 1735 r. Antoni Wyszpolski i osadził tam zakon Braci Mniejszych św. Franciszka (reformatów). W 1760 r. sędzia grodzki krzemieniecki Michał de Grotius Preys ufundował murowany kościół rokokowy oraz klasztor z barokową attyką. Parafię erygowano w 1796 r., a konsekracji kościoła dokonano w 1805 r. W 1873 r. do klasztoru tego przeniesiono kolejnych zakonników. W 1891 r. rząd carski dokonał kasaty zakonu, zaś w klasztorze władze gubernialne ulokowały rosyjskie seminarium nauczycielskie. W 1920 r. kościół – dzięki inicjatywie ks. Chaleckiego i parafian z Szumbaru – zwrócono katolikom. W świątyni, w ołtarzu głównym, znajdował się łaskami słynący wizerunek Chrystusa Ukrzyżowanego. W 1938 r. parafia liczyła 983 wiernych. Ostatni proboszcz parafii ks. Józef Kuczyński zorganizował w kościele i klasztorze skuteczną samoobronę ludności polskiej przed UPA.

W 1945 r. parafianie, zmuszeni opuścić Wołyń, udali się do Opola, zabierając cudowny obraz (obecnie skradziony). Parafia przestała istnieć.

Przez wiele lat kościół i klasztor w Dederkałach służył jako więzienie. Obecnie cerkiew prawosławna pw. św. Michała.

Dederkały – dawny kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, obecnie cerkiew prawosławna pw. św. Michała (fot. 1998 r.)

Dederkały – kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (fot. lata 30. XX w.)

HUTA STEPAŃSKA (Dekanat Kostopol)

Huta Stepańska – kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (akwarela, piórko, kredka, W.S. Dębski 1996 r.)

Drewniany kościół był pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa (wcześniej była to kaplica). Parafia utworzona została w 1922 r. w wyniku podziału parafii stepańskiej. Nowy, drewniany kościół, wybudowany w stylu zakopiańskim, został ufundowany przez wiernych oraz ks. Aleksandra Czabana, a konsekrowany 7 października 1927 r. Kryty był szerokimi gontami sosnowymi. Na wieży budowli umieszczono niewielki dzwon zwany sygnaturką. W 1938 r. sprowadzono do Huty duży dzwon, dla którego wybudowano specjalną dzwonnice. Wystrój kościoła był skromny, wykonany z surowego drewna. Nad ołtarzem głównym górował wielki dębowy krzyż, pod którym umieszczono obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. W ołtarzu bocznym z prawej strony wisiał obraz Matki Boskiej Różańcowej, a w lewym zawieszono obraz św. Teresy – patronki Wołynia. Zdobione wnętrze świątyni w całości było wykonane z drewna. Przed wejściem do kościoła znajdowało się zadaszone podcienie, wsparte na drewnianych słupach, obejmujące podkrowie przednią część boków budynku. W 1938 r. parafia liczyła 3340 wiernych. Kościół został spalony przez banderowców po napadzie 19/20 lipca 1945 r.; zginęło wtedy 250 wiernych. Parafia przestała istnieć. W 1997 r. byli parafianie w miejscu spalonego kościoła postawili metalowy krzyż z tablicą informacyjną.

Huta Stepańska – kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (fot. 1937 r.)

Huta Stepańska – krzyż z tablicą, upamiętniający miejsce po kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (fot. 2019 r.)

KARASIN (Dekanat Kowel)

Karasin – drewniany kościół (akwarela, piórko, pastel, W.S. Dębski 1996 r.)

Parafia została utworzona w 1938 r. jako wyodrębniona z parafii Maniewicze. W 1939 r. liczyła zaledwie ok. 200 wiernych. W 1940 r. proboszczem był ks. Bronisław Reroń, a po jego śmierci opiekę duszpasterską pełnił tu ks. Edmund Domański.

Drewniany kościół i plebanię spalili nacjonaści ukraińscy w czerwcu lub lipcu 1941 r. Parafia przestała istnieć w 1943 r. Obecnie to miejsce porasta las sosnowy, a w miejscu gdzie był kościół, stoi niewielki metalowy krzyż bez inskrypcji.

Karasin – drewniany kościół (fot. ok. 1938 r.)

Karasin – miejsce po kościele (fot. 2004 r.)

KAZIMIERKA (Dekanat Kostopol)

[KAZIMIRKA]

Kazimierka – kościół pw. św. Kazimierza (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół pw. św. Kazimierza, drewniany, został zbudowany w 1629 r. przez księcia Albrechta Radziwiłła i przez niego uposażony 15 kwietnia 1636 r. (wieś Jabłonka). W 1665 r. został zniszczony przez Tatarów i Kozaków. Nową kaplicę, murowaną, wybudowano ze składek wiernych w 1670 r. pod administracją ks. Feliksa Bachowskiego. W kaplicy tej umieszczono kopię obrazu Matki Boskiej z Ołyki, przywiezioną przez księcia Mikołaja Radziwiłła – Sierotkę z Palestyny. Obraz zasłynął z licznych łask odnotowanych w księdze parafialnej. Ponieważ dotychczasowa kaplica nie mogła pomieścić wiernych, ks. Jan Bielecki dokonał w 1770 r. jej przebudowy na kościół. W tym samym roku nastąpiła konsekracja świątyni. W połowie XIX w. świątynię całkowicie odnowiono i ozdobiono freskami. Ponownie została konsekrowana 8 września 1824 r. W 1938 r. parafia liczyła 3942 wiernych.

Kościół został zniszczony materiałem wybuchowym przez nacjonalistów ukraińskich w 1943 r. Większość miejscowości, które wchodziły w skład parafii, spalili, zaś ludność polską wymordowali w ok. 60–70% i parafia przestała istnieć. Nie wiemy, czy cudowny obraz ocalał i czy znajduje się w cerkwi prawosławnej w Karacunie. Inne relacje mówią, że na terenie Polski w Poznaniu. Resztki murów zostały rozebrane po 1945 r. Obecna nazwa miejscowości brzmi Kuźmówka. Dziś w miejscu, w którym stał kościół, znajduje się metalowy krzyż z wizerunkiem MB Kazimierzkiej i napisem w języku ukraińskim i polskim, posta-

wiony przez byłych parafian: „Pamięci Polaków Parafian Kościoła pw. Św. Kazimierza z cudownym Obrazem MB Kazimierzkiej, Miejsce kościoła z lat 1629–1943.”

W 2016 r. z inicjatywy pracowników Fundacji Dziedzictwa Kulturowego, która zajmuje się renowacją kolegiaty w Ołyce, gdański artysta Tomasz Kucharski zrekonstruował obraz. Podczas Świątowych Dni Młodzieży w 2016 r., obraz MBK został poświęcony przez papieża Franciszka. Fundacja podarowała tę ikonę diecezji łuckiej, gdzie rozpoczęła peregrynację po świątyniach diecezji. Po zakończeniu zostanie umieszczona w kolegiacie w Ołyce, w której 8 kwietnia 2016 r. ordynariusz łucki bp Witalij Skomarowski erygował sanktuarium maryjne.

Kazimierka – krzyż z wizerunkiem Matki Bożej Kazimierzkiej w miejscu byłego kościoła pw. św. Kazimierza (fot. 1998 r.)

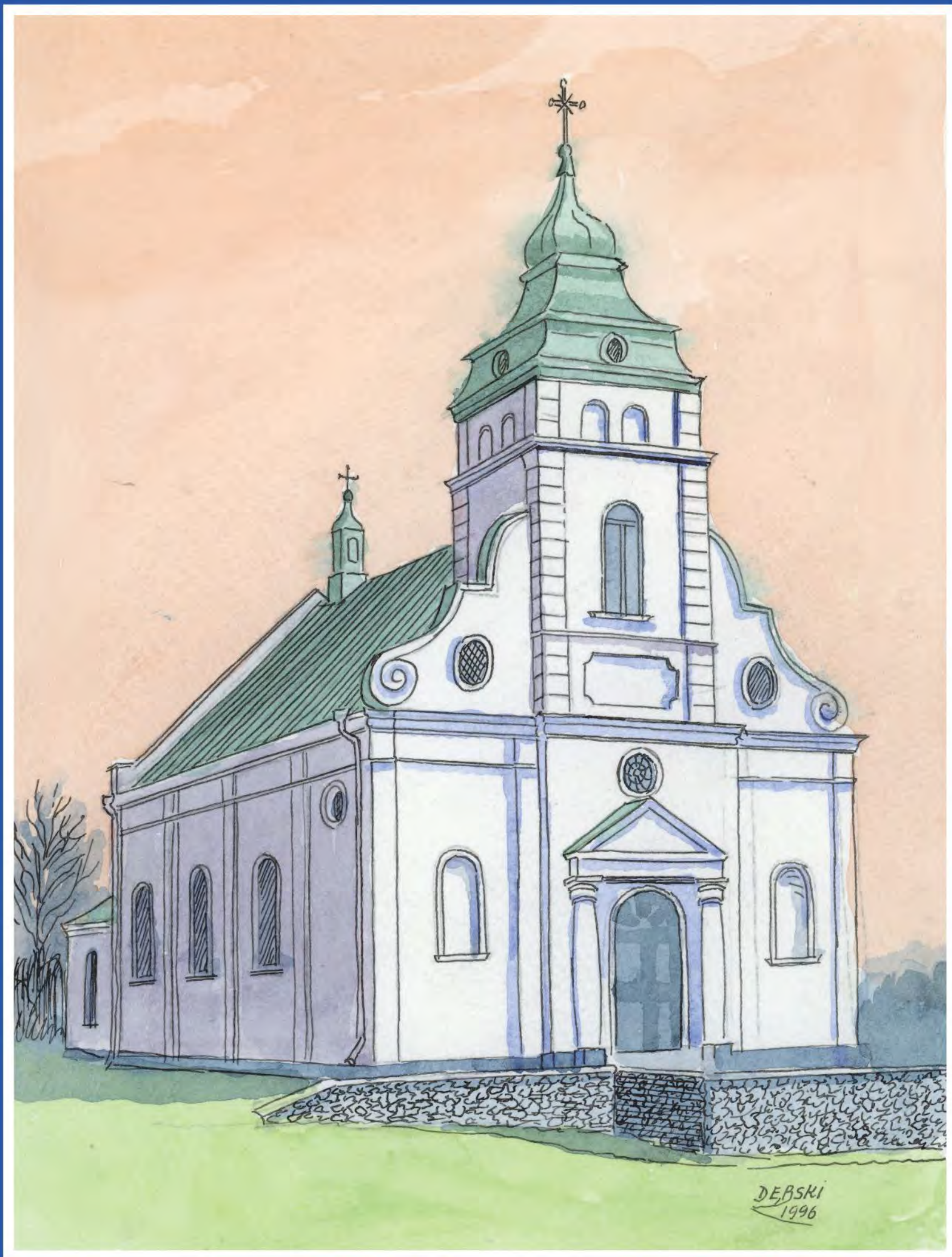

Kazimierka – kościół pw. św. Kazimierza (fot. 1954 r.)

KĄTY (Dekanat Krzemieniec)

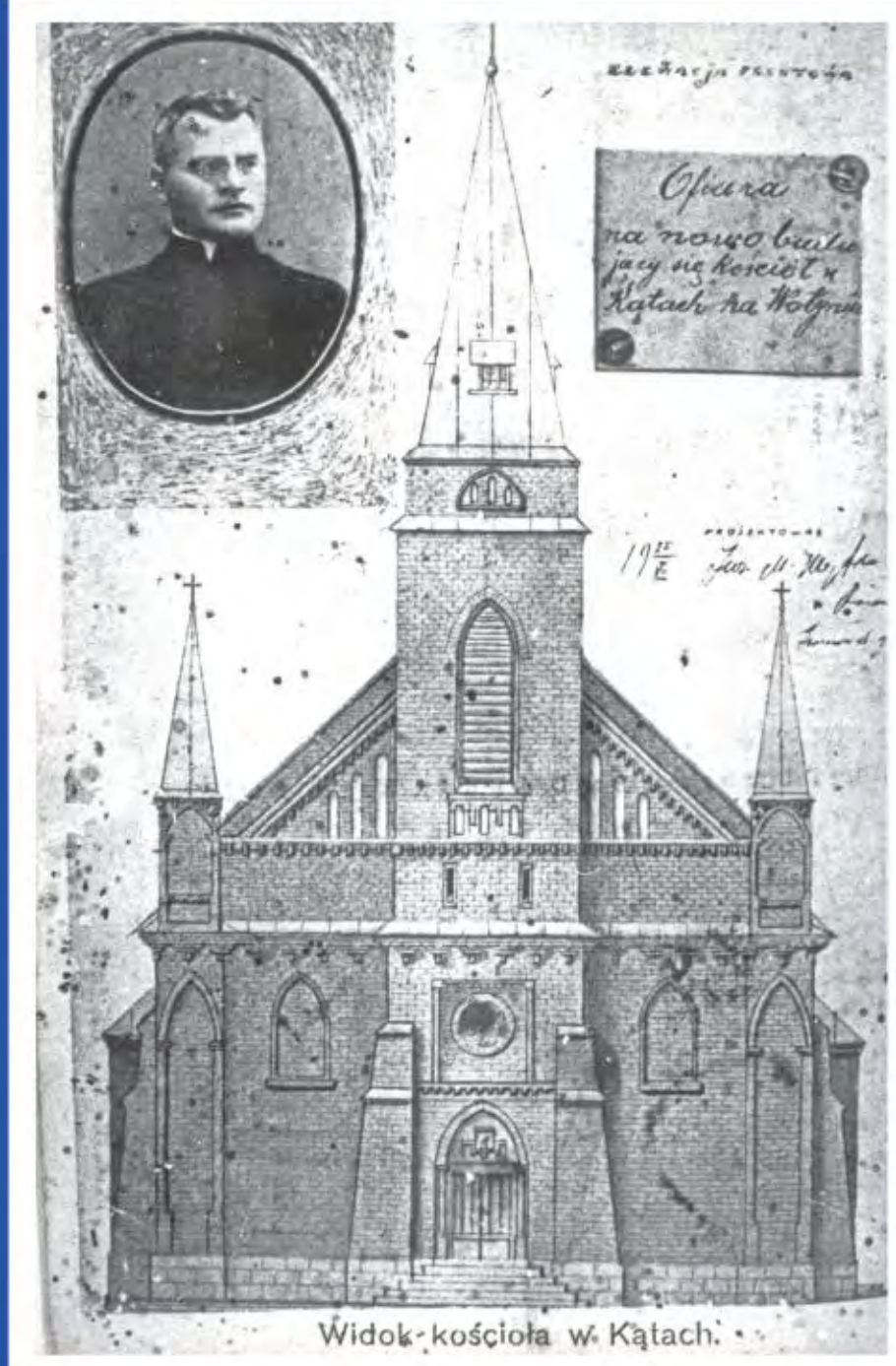
[KUTY]

Kąty – kościół pw. św. Izydora Oracza (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny pw. św. Izydora Oracza, murowany, został wybudowany w 1927 r. ze składek wiernych pod opieką ks. Mieczysława Rossowskiego, miejscowego proboszcza. W tym samym roku parafia została wydzielona z parafii Szumsk i erygowana. W 1938 r. parafia liczyła 4411 wiernych. W obawie przed banderowcami w 1943 r. w świątyni i budynkach parafialnych schroniło się kilka tysięcy Polaków, tworząc samoobronę. Kościół został podpalony, a następnie rozebrany przez nacjonalistów ukraińskich. Z wiernych zginęły 672 osoby. Wtedy też przestała istnieć parafia. Obecnie zachował się jedynie fragment muru z kościoła parafialnego. Na jego miejscu stoi krzyż prawosławny, a obok nowa cerkiew prawosławna.

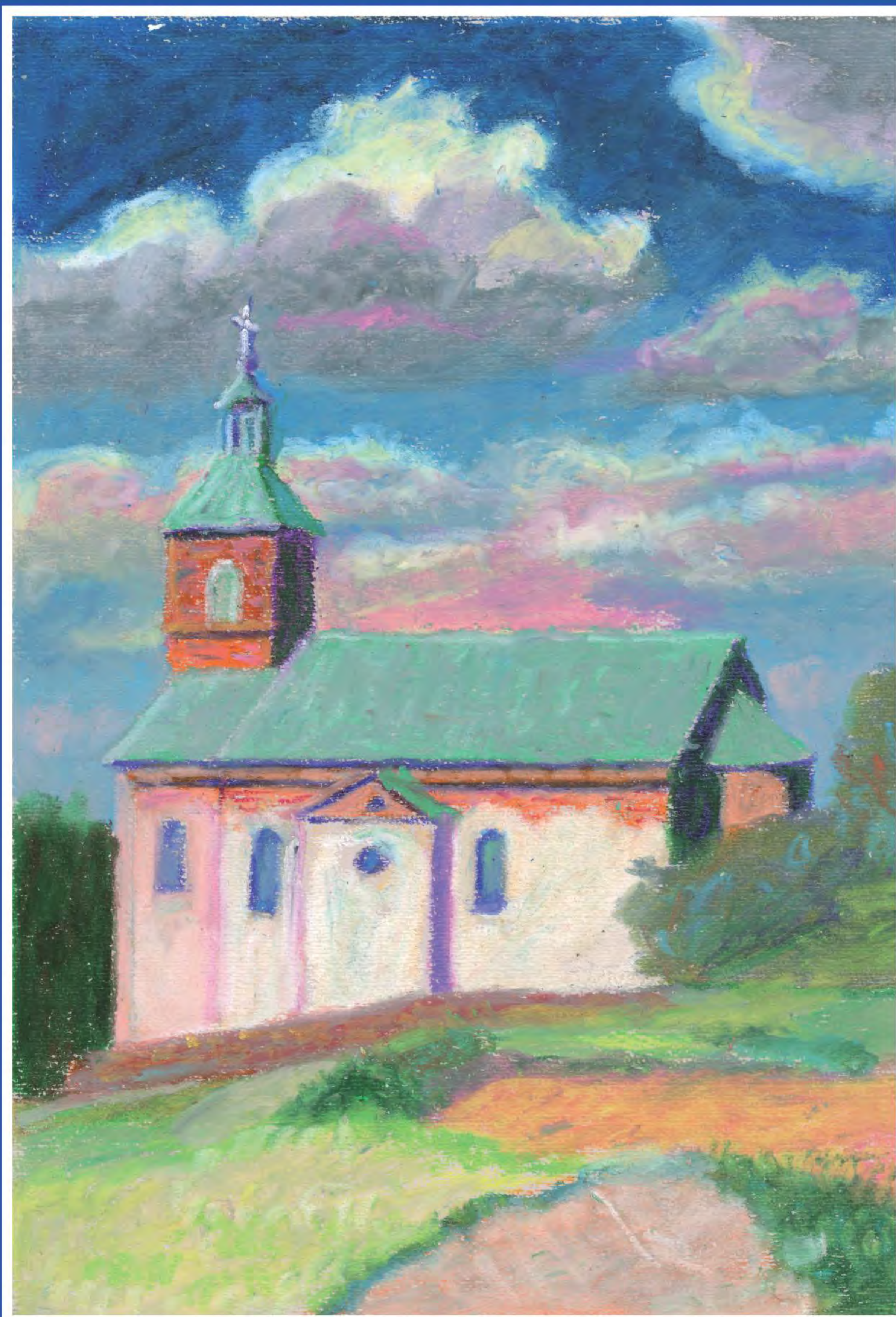
Kąty – kościół pw. św. Izydora Oracza (u góry ks. Mieczysław Rossowski – proboszcz (fot. 1925 r.)

Kąty – fragment muru i prawosławny krzyż w miejscu kościoła pw. św. Izydora Oracza (fot. 2019 r.)

KONIUCHY (Dekanat Horochów)

Koniuchy – kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (pastel, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, drewniany, został wybudowany w 1667 r. przez Wacława Hulewicza i jego wnuczkę Zofię Potocką. Od stycznia 1703 r. dotację podniesiono dochodami trzech domów Kołpytowa. W 1757 r. ks. Karol Orłowski zbudował nowy kościół, murowany, który w 1915 r. uległ całkowitemu zniszczeniu. W kolejnej już budowie nowej świątyni, nadzorowanej przez ks. Antoniego Staniszewskiego, przez swoją ofiarę zasłużył się Leon Komarnicki, który ofiarował na ten cel 27 tys. zł.

W 1938 r. parafia liczyła 786 wiernych. Kościół został spalony przez UPA w styczniu 1944 r. Parafia przestała istnieć. Na jego miejscu po 1945 r. zostały wybudowane obory i chlewnie – budynki kolchozowe. Obok znajduje się dawny cmentarz parafialny z dużą ilością nagrobków i krzyży. Na skraju cmentarza znajduje się zbiorowa mogiła Polaków zamordowanych przez UPA.

Koniuchy – obory i chlewnie kolchozowe na miejscu dawnego kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (fot. 2019 r.)

Koniuchy – kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (fot. 1935 r.)

KISIELIN (Dekanat Horochów)

Kisielin – kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (akwarela, piórko, pastel, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół nosił wezwanie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Pierwotny, drewniany budynek, powstał w 1685 r. z przerobionego zboru arianckiego. Przebudowy tej dokonał Stanisław Kowalewski, łowczy kijowski.

W 1611 r. Marianna Głuchowska z małżonkiem Abrahamem uczynili zapis fundacyjny na rzecz karmelitów, mających wznosić kościół murowany i przy nim klasztor. Zakonnicy prace budowlane ukończyli w 1720 r. Parafię erygowano w 1726 r. Po likwidacji zakonu karmelitów przez carat w 1832 r. kościołem zarządzało duchowieństwo diecezjalne. W 1915 r. artyleria rosyjska zniszczyła budynek niemal całkowicie. Podjęto próby remontu, które przerwała wojna w 1939 r. W 1938 r. parafia liczyła 2792 wiernych. Dnia 11 lipca 1943 r. (w literaturze „krwawa niedziela”) banda UPA napadła na kościół i zamordowała 86 osób.

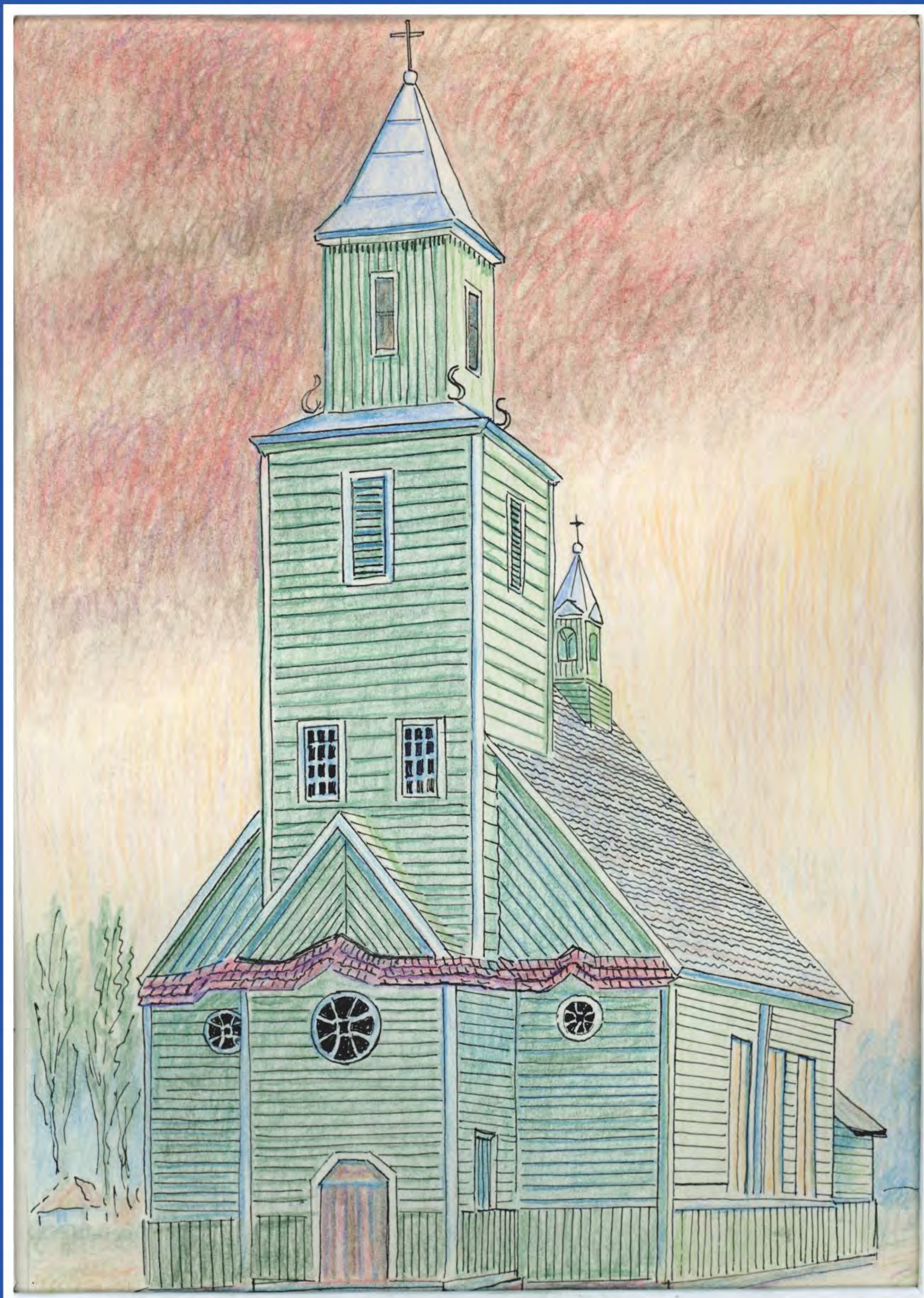
Warto podkreślić, iż pozostali wierni (głównie kobiety i dzieci) ukryli się na pierwszym piętrze plebanii – bezpośrednio przylegającej do kościoła. Przez kilkanaście godzin zdesperowani obrońcy bohatercko bronili się przed świetnie uzbrojoną sotnią UPA. Obrońcy odrzucali granaty, rzucali cegłami i kafłami z rozebranych pieców plebanii, a podpalone drzwi ugasili moczem... Wygrali! Niemniej wewnątrz świątyni zostało spalone. Część parafian została zamordowana przez UPA także w innych miejscowościach, pozostali uciekli za Bug, bądź zostali ekspatriowani w 1944 r. Wtedy też parafia przestała istnieć.

Po 1945 r. władze sowieckie zdjęły blachę z dachu kościoła, a następnie pokryły go słomą i urządziły międlarnię lnu oraz konopi. Wskutek pożaru budynek został zniszczony i do dziś pozostaje w ruinie. Obok zdewastowanej dzwonnicy znajduje się zbiorowa mogiła ok. 80 Polaków zamordowanych w kościele. Na tablicach są wyszczególnione nazwiska tych, którzy zginęli wg poszczególnych miejscowości.

Kisielin – ruiny kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i plebanii (fot. 2019 r.)

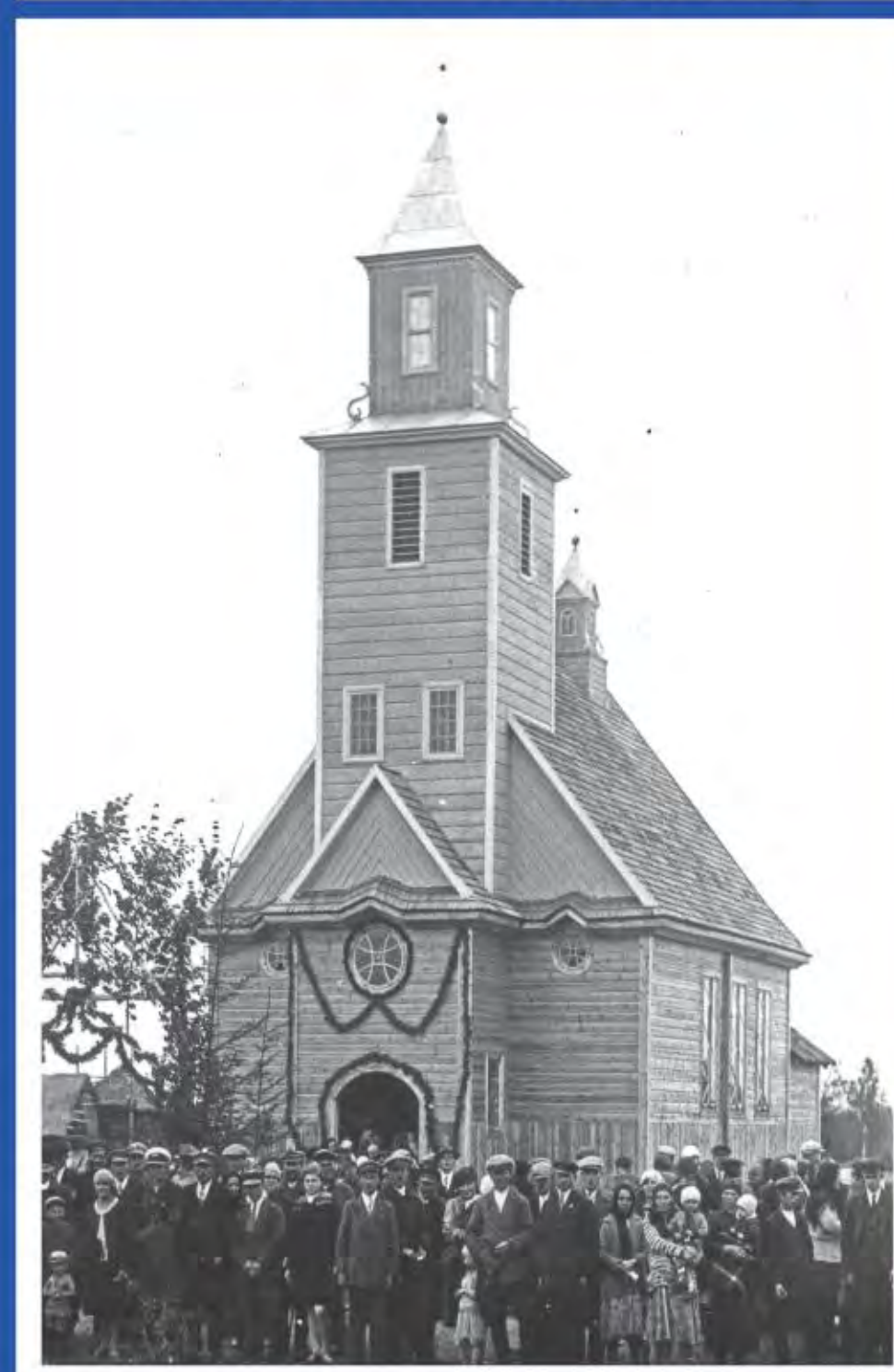
MAŁE HOŁOBY (Dekanat Kamień Koszyrski) [Hołoby Małe]

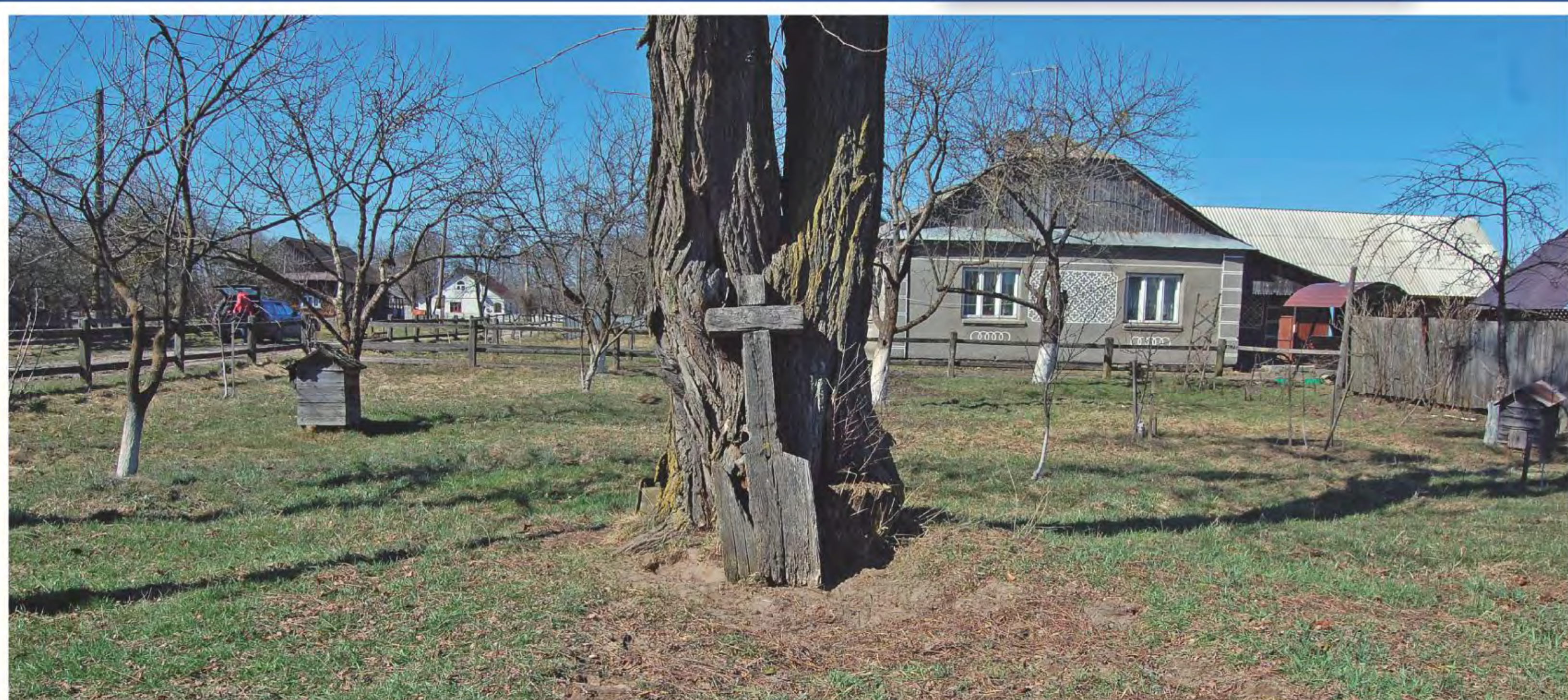
Małe Hołoby – kościół pw. św. Antoniego Padewskiego (piórko, kredka, W.S. Dębski 1996 r.)

Drewniany kościół pw. św. Antoniego Padewskiego zbudowany został ze składek wiernych w latach 1926-1930. Jego konsekracji dokonał bp Adolf Szelażek w 1930 r. W 1938 r. parafia liczyła 789 wiernych. 5 kwietnia 1943 r. proboszcz ks. Józef Szostak został zamordowany przez UPA razem z br. Piotrem Mojsijonkiem – pijarem z Lubieszowa. Zostali pochowani obok kościoła. Wkrótce banderowcy zamordowali wielu parafian, świątynię ograbili i następnie spalili. Parafia przestała istnieć. Zachował się jedynie spróchniały krzyż na mogile zamordowanego proboszcza i br. Piotra.

Małe Hołoby – kościół pw. św. Antoniego Padewskiego (fot. 1930 r.)

Małe Hołoby – krzyż na grobie zamordowanych ks. J. Szostaka i br. P. Mojsiejonka obok miejsca po spalonym kościele pw. św. Antoniego Padewskiego (fot. 2019 r.)

KOSTOPOL (Dekanat Kostopol)

Kostopol – kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa Eucharystycznego (kredka, W.S. Dębski 1996 r.)

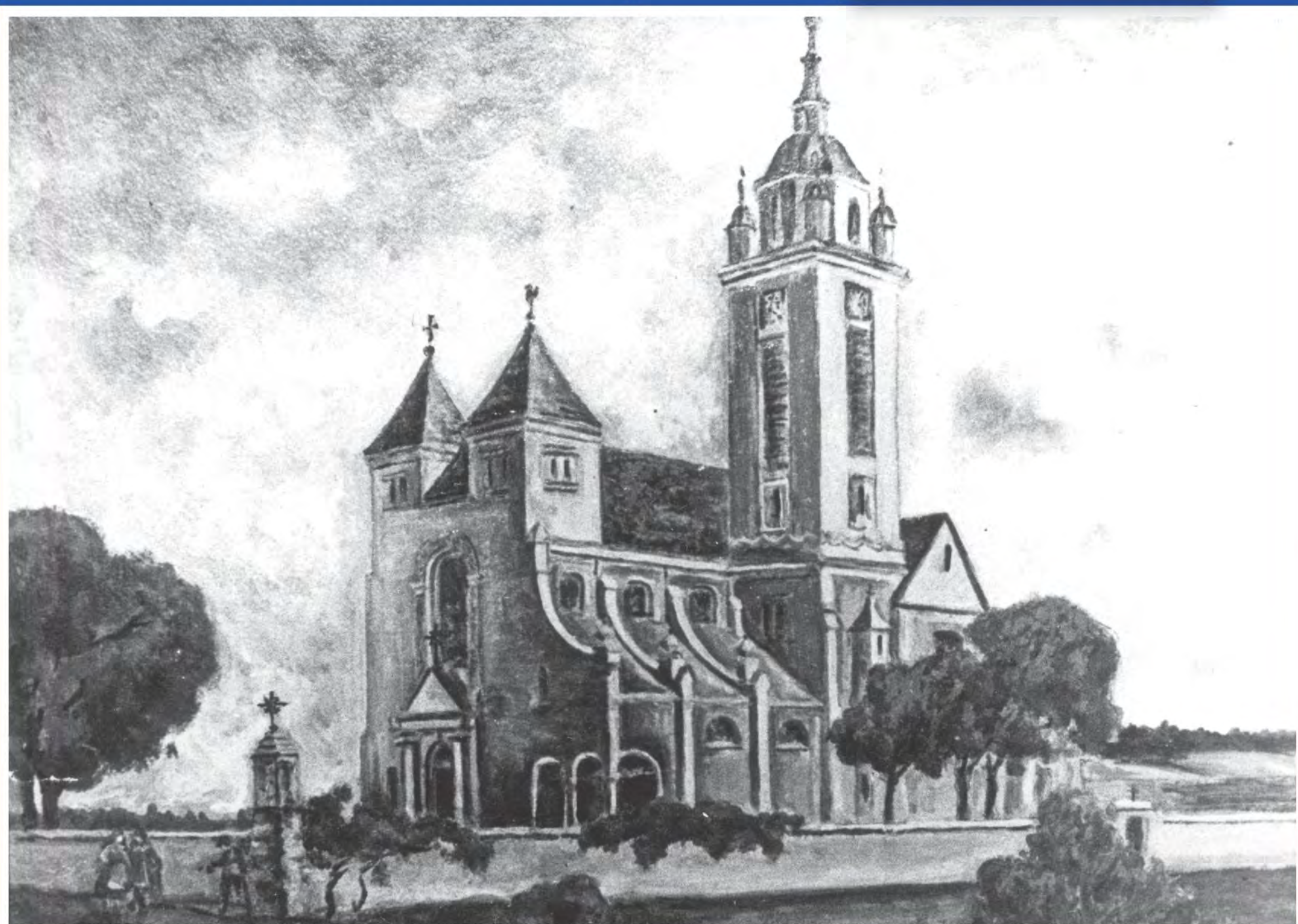
Drewniany kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa Chrystusa Eucharystycznego zbudowany został ze składek wiernych w 1924 r. Rok wcześniej erygowano parafię. W 1938 r. parafia liczyła 5978 wiernych. Od 1933 r. wznoszony był nowy kościół, murowany.

Większość wiernych zginęła w mordach przeprowadzonych przez UPA w 1943 r. Parafia przestała istnieć po 1945 r. Sam kościół został zniszczony w 1972 r. przez władze sowieckie. Od 1993 r. wierni modlili się w niewielkiej kaplicy pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, urządzonej w mieszkaniu prywatnym w bloku mieszkalnym. Z inicjatywy ks. kan. Władysława Czajki – dziekana rówieńskiego, w latach 1995–2008 został wybudowany nowy kościół murowany, gdzie aktualnie odbywają się nabożeństwa.

Kostopol – współczesny kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa Eucharystycznego (fot. 2002 r.)

Kostopol – projekt kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusa Eucharystycznego (pocztówka lata 30. XX w.)

KOWEL (Dekanat Kowel)

Kowel – kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika
(akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

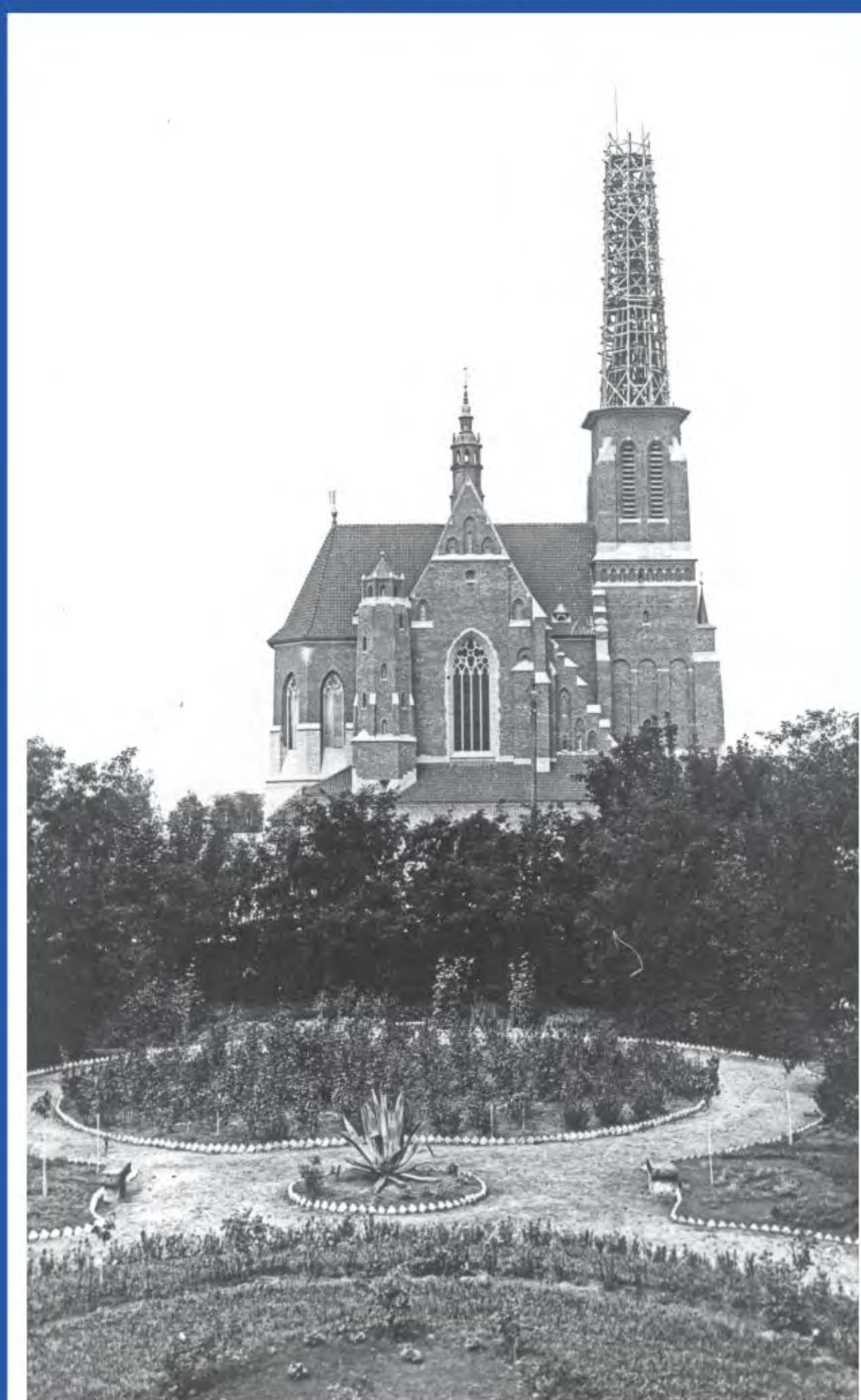
Kościół parafialny pw. św. Anny, drewniany, został wzniesiony ok. 1591 r. Po zniszczeniu odbudował go w 1710 r. wojewoda wołyński Jan Franciszek Stadnicki. Świątynię konsekrowano w 1725 r. Po pożarze w 1854 r. parafianie razem z proboszczem ks. Michałem Boratyńskim wybudowali nową, również drewnianą świątynię. W latach 1924–1931 na placu otrzymanym od magistratu wzniesiony został murowany, największy kościół – „Pomnik Krwi i Chwały” – w diecezji łuckiej pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika. Inicjatorem budowy był ks. prałat Feliks Sznarbachowski, miejscowy proboszcz, projektantem architekt Wiesław Konanowicz z Warszawy, a budowniczym Józef Kardasz. Kościół, wzniesiony w stylu gotyckim nadwiślańskim, miał układ krzyżowy z przeznaczeniem na kaplicę wojskową. W 1938 r. parafia liczyła 14782 wiernych. Wybuch wojny przeszkodził w zakończeniu budowy, w 1944 r. świątynia została częściowo zniszczona, a po 1945 r. całkowicie rozebrana przez miejscowe władze. Parafia przestała istnieć.

Na tym miejscu obecnie znajduje się stadion sportowy.

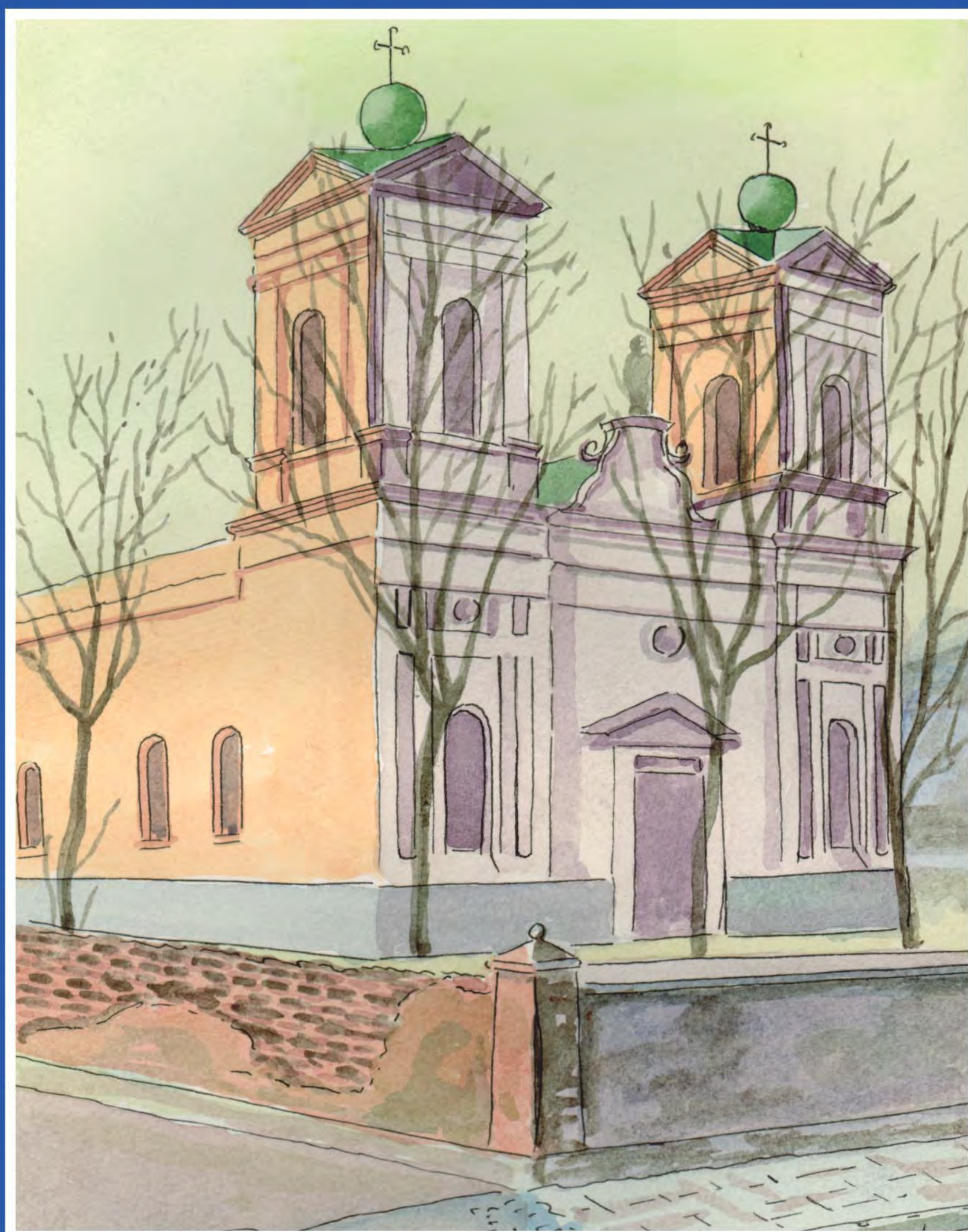
12 listopada 1996 r. odbyła się konsekracja odrestaurowanego, drewnianego kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, przeniesionego do Kowla z Wiszenek. Obok kościoła została wybudowana murowana plebania. Parafia jest niewielka – liczy ok. 100 wiernych. Obsługują ją franciszkanie z zakonu Braci Mniejszych.

Kowel – stadion sportowy w miejscu zburzonego kościoła
pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika (fot. 2001 r.)

Kowel – „Pomnik Krwi i Chwały”
– kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika
(fot. ok. 1935 r.)

KRZEMIENIEC (Dekanat Krzemieniec) KOŚCIÓŁ PARAFIALNY

Krzemieniec – kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika
(akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny, murowany, pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika, został wybudowany w latach 1853–1867 przez wiernych pod opieką proboszcza ks. Józefa Szczepanowskiego na wzór kościoła św. Katarzyny w Petersburgu. Budynek ozdobiono dwiema wieżami. W kościele przechowywane są relikwie św. Felicjana, przywiezione z Rzymu w 1779 r. Wewnątrz znajduje się polichromia z 1908 r., witraże czeskie, w nawie głównej niewielka kropielnica, ozdobiona rzeźbą Matki Boskiej dłuta Kazimierza Brodskiego z 1872 r., a ponadto łaskami słynący wizerunek Chrystusa na krzyżu. Główną

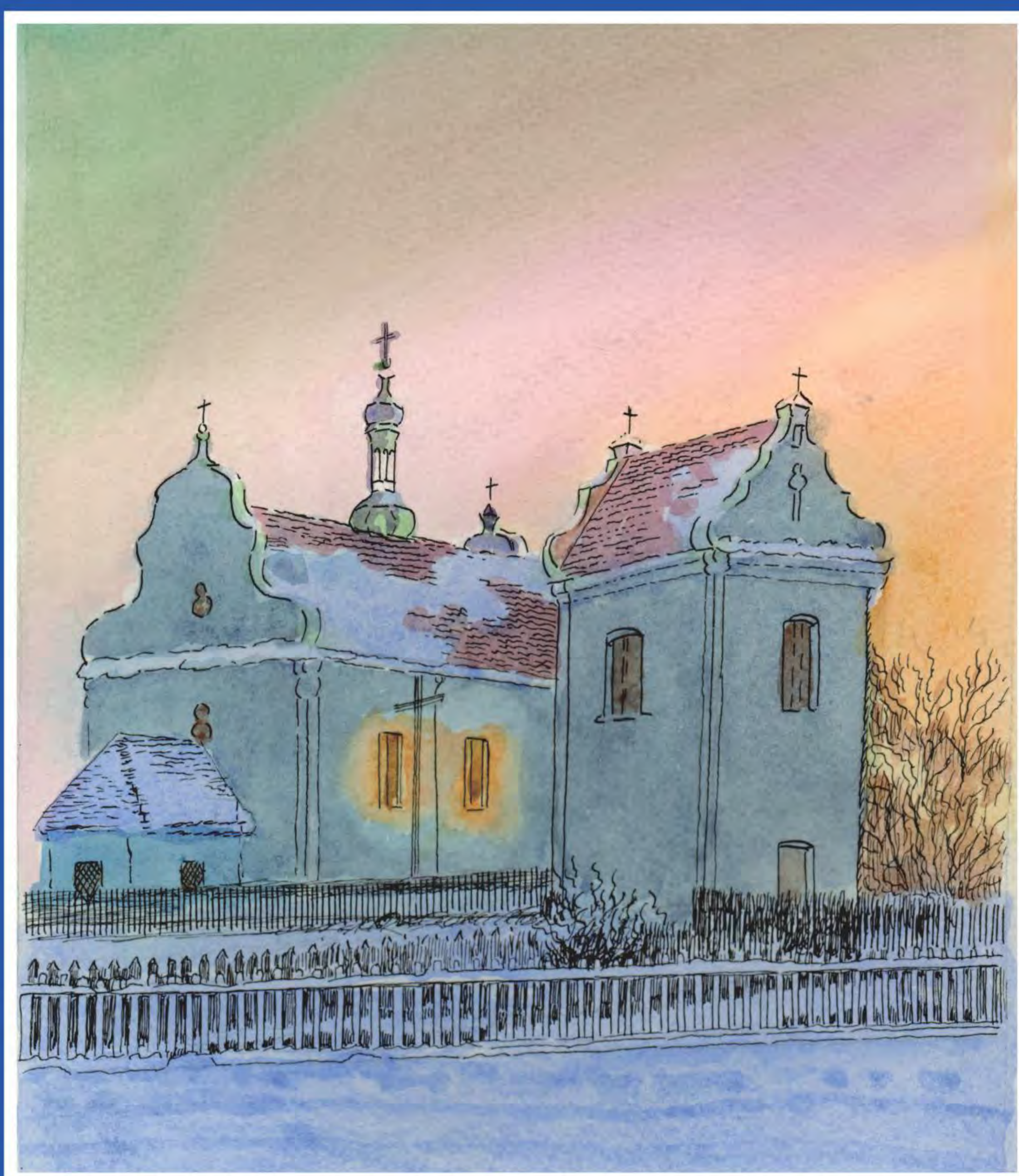
ozdobą kościoła jest pomnik Juliusza Słowackiego dłuta Wacława Szymanowskiego, ustawiony w 1909 r dla uczczenia setnej rocznicy urodzin wielkiego poety. W 1938 r. parafia liczyła 3720 wiernych.

Parafia w Krzemieńcu jako jedyna w całej diecezji łuckiej nigdy nie przerwała działalności, a kościół parafialny nigdy nie został zabrany. W latach 2011–2015 w kościele tym były prowadzone prace renowacyjno-konserwatorskie z środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Fundacji Niepodległości. Parafia należy do dekanatu tarnopolskiego.

Krzemieniec – współczesny kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika (fot. 1998 r.)

LUBOML (Dekanat Luboml)

Luboml – kościół pw. Trójcy Świętej (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny pw. Trójcy Świętej, murowany, w stylu gotyckim, ufundował w 1412 r. król Władysław Jagiełło. Konsekwrowany w 1552 r., kościół był wielokrotnie niszczone przez pożary i przebudowywany. Na początku XVII w. otrzymał barokowy styl. Obok świątyni znajduje się barokowa dzwonnica z 1640 r. W 1912 r. w 500 rocznicę budowy, budynek został odnowiony ze składek wiernych. W kościele znajdował się łaskami słynący obraz MB Lubomelskiej. Obecnie znajduje się w kościele w Plichnie (archidiecezja lubelska). W 1938 r. parafia liczyła 2075 wiernych. Część parafian w 1943 r. została zamordowana przez UPA, pozostali uciekli za Bug, bądź zostali ekspatriowani w 1944 r. i parafia przestała istnieć.

Po 1945 r. władze sowieckie zdewastowały kościół, urządzając w nim magazyn soli. W latach 1971–1974 pod nadzorem pracowni konserwatorskiej we Lwowie prowadzono w budynku kościelnym prace restauracyjne. Wtedy też sprofanowano groby w podziemiach świątyni. W późniejszych latach kościół służył jako tartak i hala sportowa. Planowano też urządzenie w nim muzeum. Świątynia została zwrócona wiernym 3 kwietnia 1992 r., a konsekwrowana 14 czerwca 1992 r. W 2012 r. parafia świętowała 600-lecie swojego istnienia. Obecnie ta najstarsza parafia w diecezji łuckiej liczy zaledwie około 20 osób, którą administruje ks. prałat Jan Buras z Zamłynia.

Luboml – kościół pw. Trójcy Świętej (fot. lata 30. XX w.)

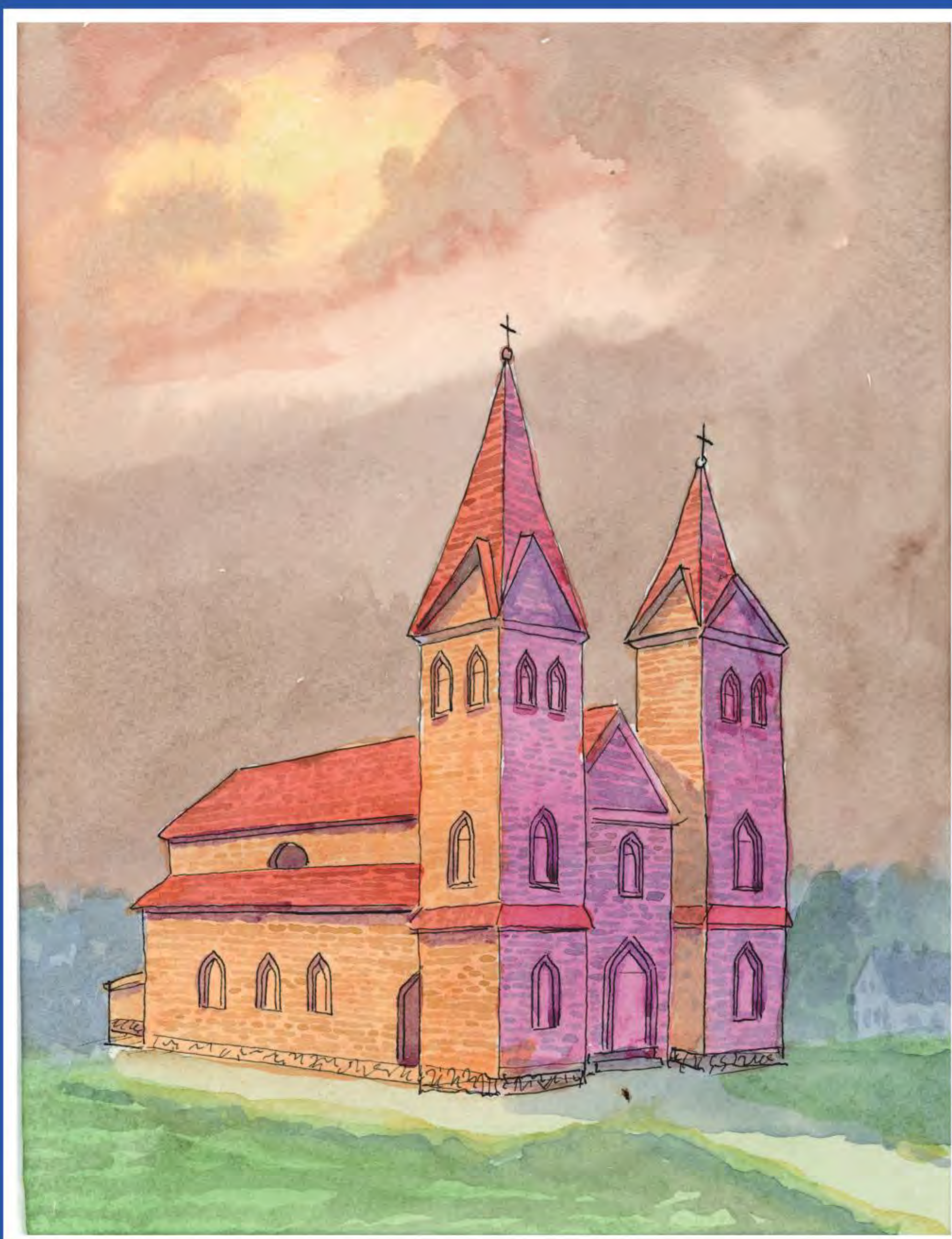

Luboml – współczesny kościół pw. Trójcy Świętej (fot. 2021 r.)

LUDWIPOL (Dekanat Korzec)

[Sosnowe]

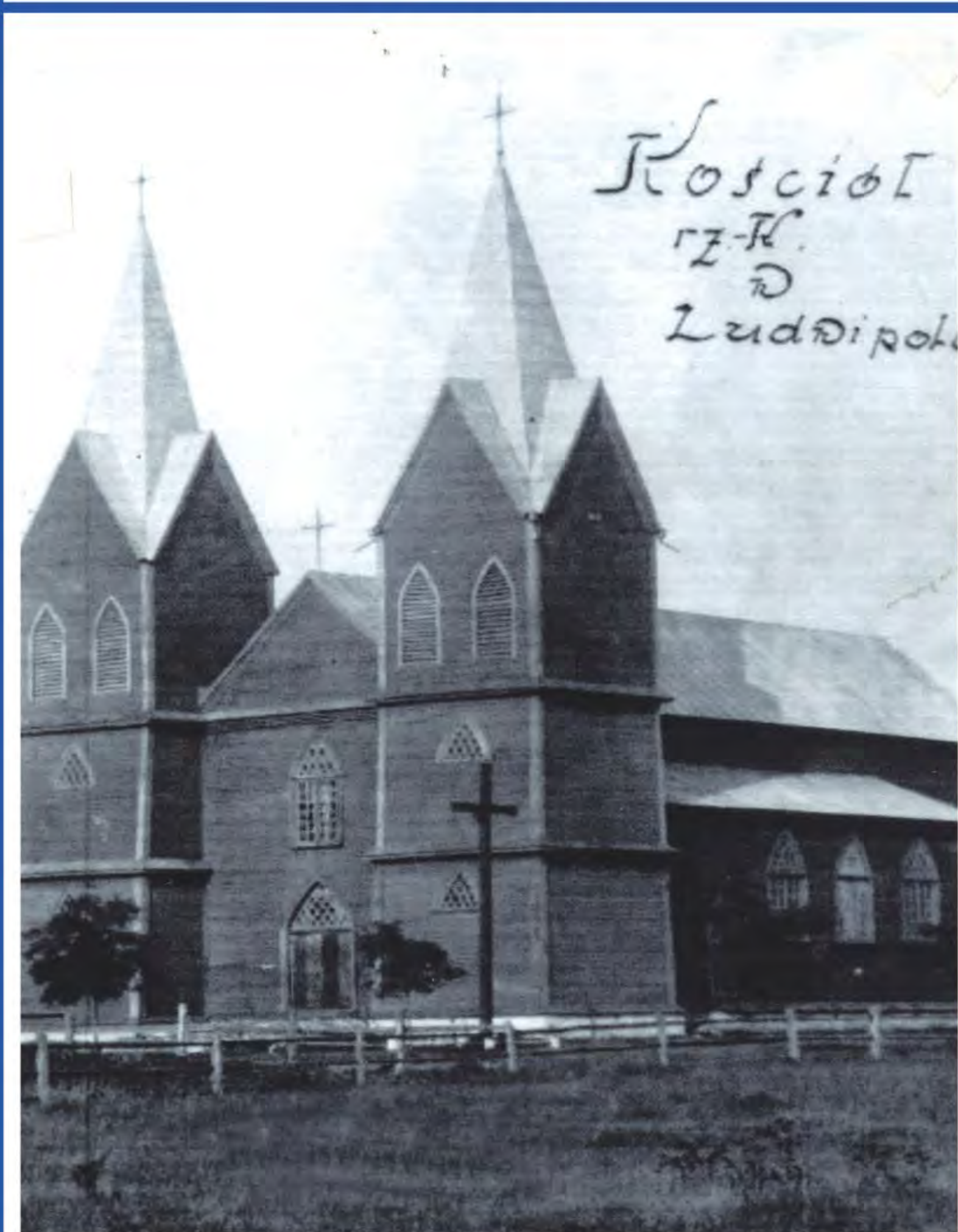

Ludwipol – kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa
(akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, drewniany, został wybudowany w 1923 r. ze składek wiernych przez ks. proboszcza Leonarda Samosenkę. Parafię erygowano dwa lata wcześniej. W 1938 r. parafia liczyła 2538 wiernych. W 1943 r. UPA zamordowała większość wiernych, wtedy też banderowcy spalili kościół. Parafia przestała istnieć.

Obecnie z kościoła nic się nie zachowało. Na jego miejscu stoi szpital dla dzieci, zbudowany z drewna rozebranego kościoła w Lewaczach. Zmieniona została nazwa miejscowości na Sosnowe. Na cmentarzu parafialnym znajduje się tablica z wizerunkiem kościoła i wykazem miejscowości, które należały do parafii. Została ufundowana przez byłych parafian 15 sierpnia 2014 r.

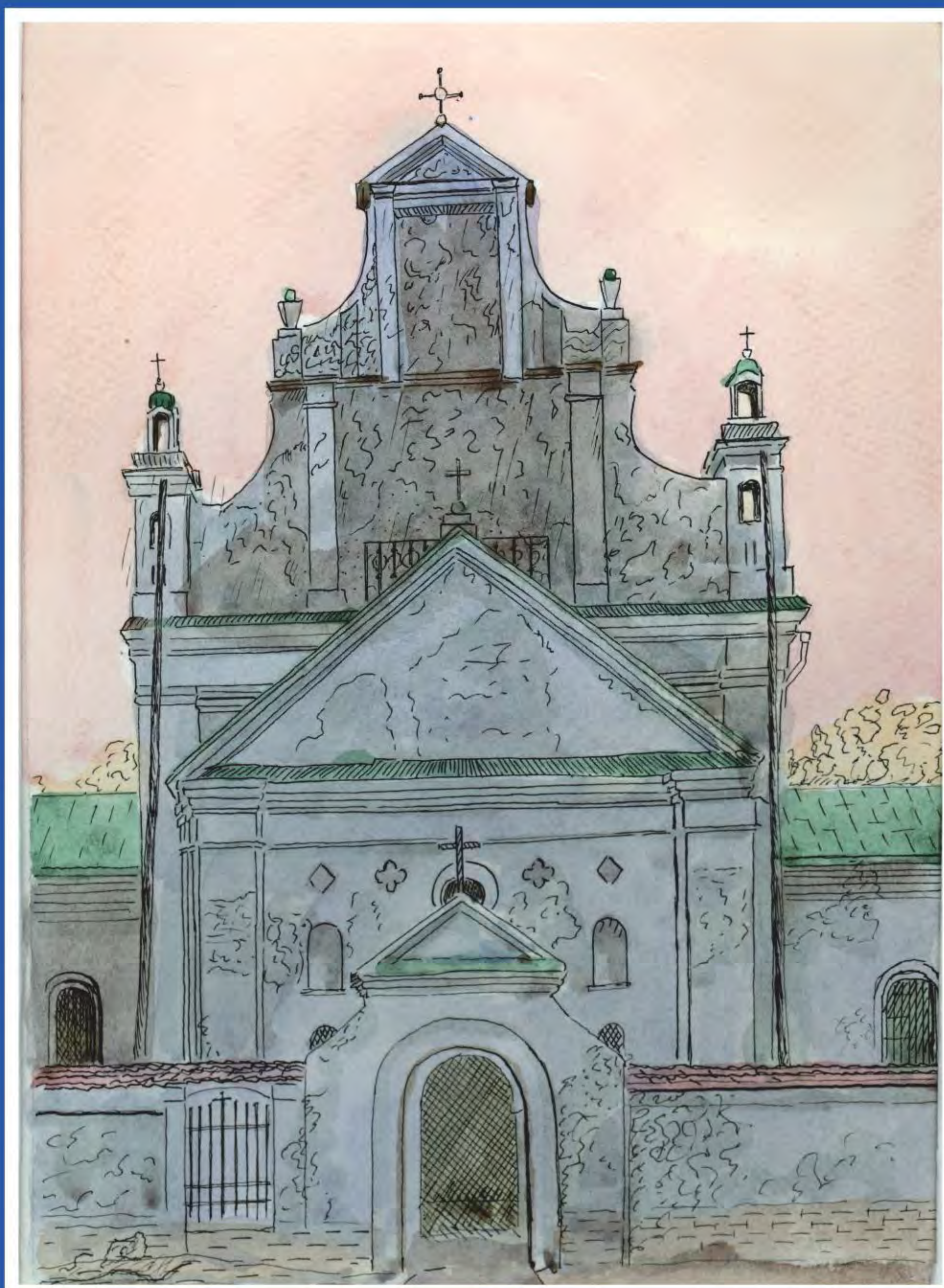
Ludwipol – kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa
(fot. lata 30. XX w.)

Ludwipol – obecnie Sosnowe, pomnik upamiętniający kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa na dawnym cmentarzu parafialnym (fot. 2021 r.)

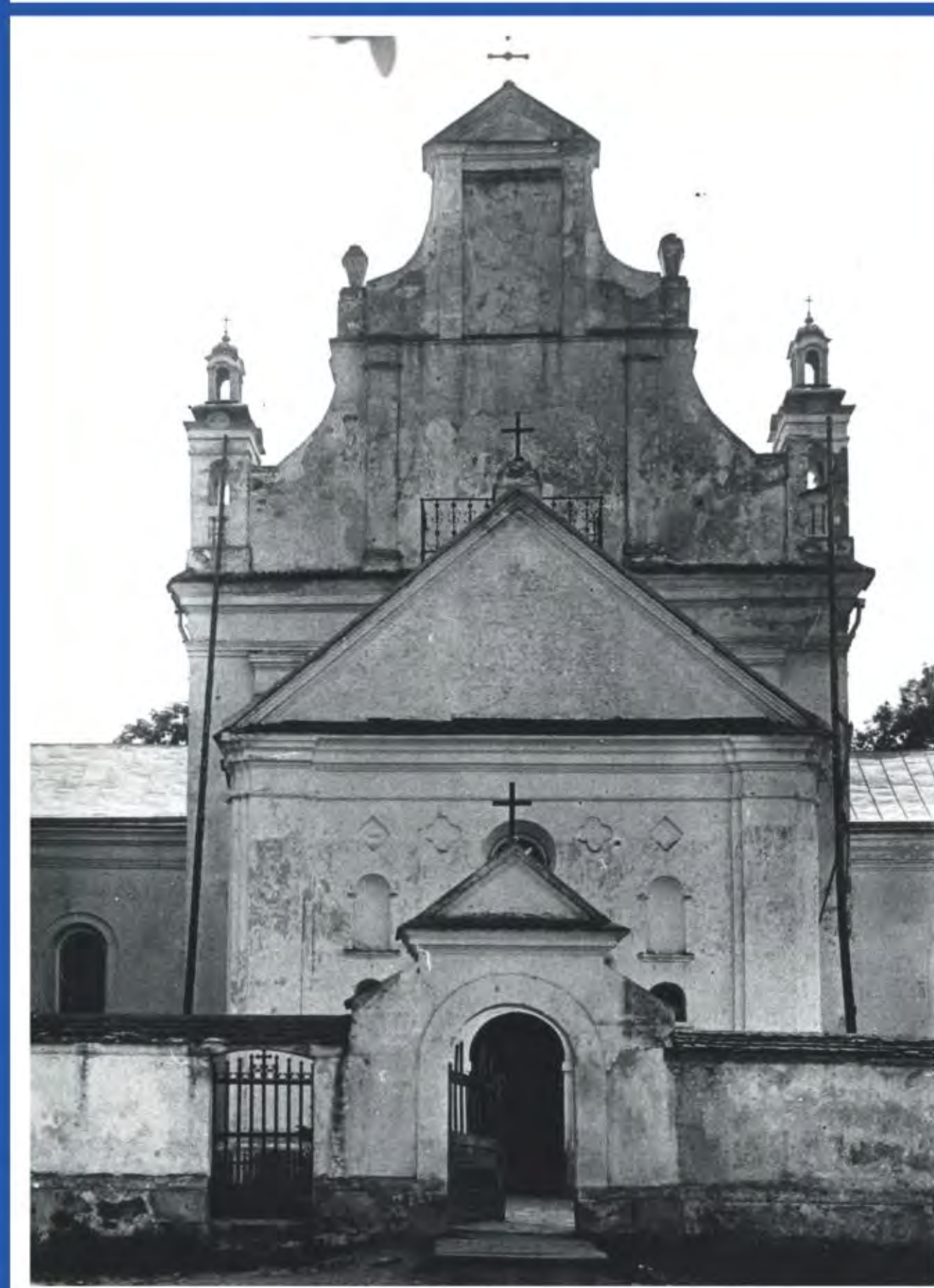
MACIEJÓW (Dekanat Luboml)

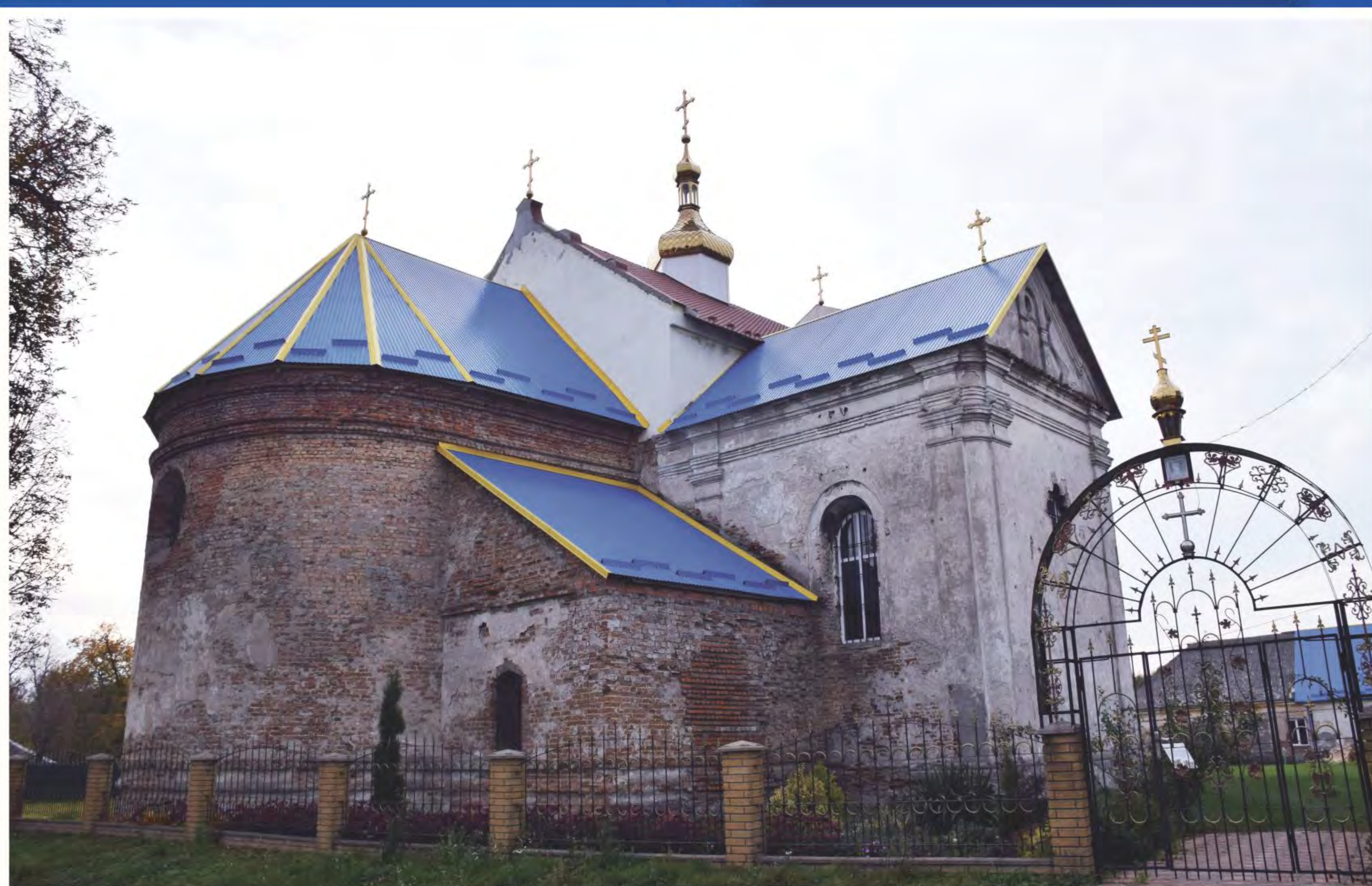
Maciejów – kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Anny
(akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny pw. śś. Stanisława Biskupa Męczennika i Anny został zbudowany z cegły w drugiej połowie XVI w. przez Stanisława Maciejewskiego z Chodla, kasztelana sandomierskiego. Konsekracji dokonano w 1595 r. Po najeździe szwedzkim wojewoda wołyński Atanazy Międzyński wznosił nową świątynię i hojnie ją uposażył. W 1870 r. rząd carski zamienił kościół na cerkiew prawosławną. Budynek został odzyskany w 1920 r. W 1938 r. parafia liczyła 1320 wiernych. Część wiernych zginęła z rąk UPA w 1943 r., a część uciekła za Bug bądź została przymusowo ekspatriowana w 1944 r. Parafia przestała istnieć, a sam kościół celowo był niszczony i dewastowany. Pozostawał w ruinie do końca XX w. Na początku lat 90-tych XX w. odrodziła się nowa parafia w Maciejowie (oficjalnie Łukiw). Nabożeństwa były odprawiane w prywatnej kaplicy – mieszkaniu jednego z wiernych. Po kilkunastu latach działania, wobec małej ilości wiernych i ich naturalnej śmierci, parafia zamarła. Pozostała grupka wiernych przeszła do parafii w Lubomlu. Kilkanaście lat temu będący w ruinie budynek kościoła został przekazany Ukrainińskiej Cerkwi Prawosławnej Eparchii Włodzimiersko-Wołyńskiej. Odręstaurowana świątynia jest pw. św. Anny.

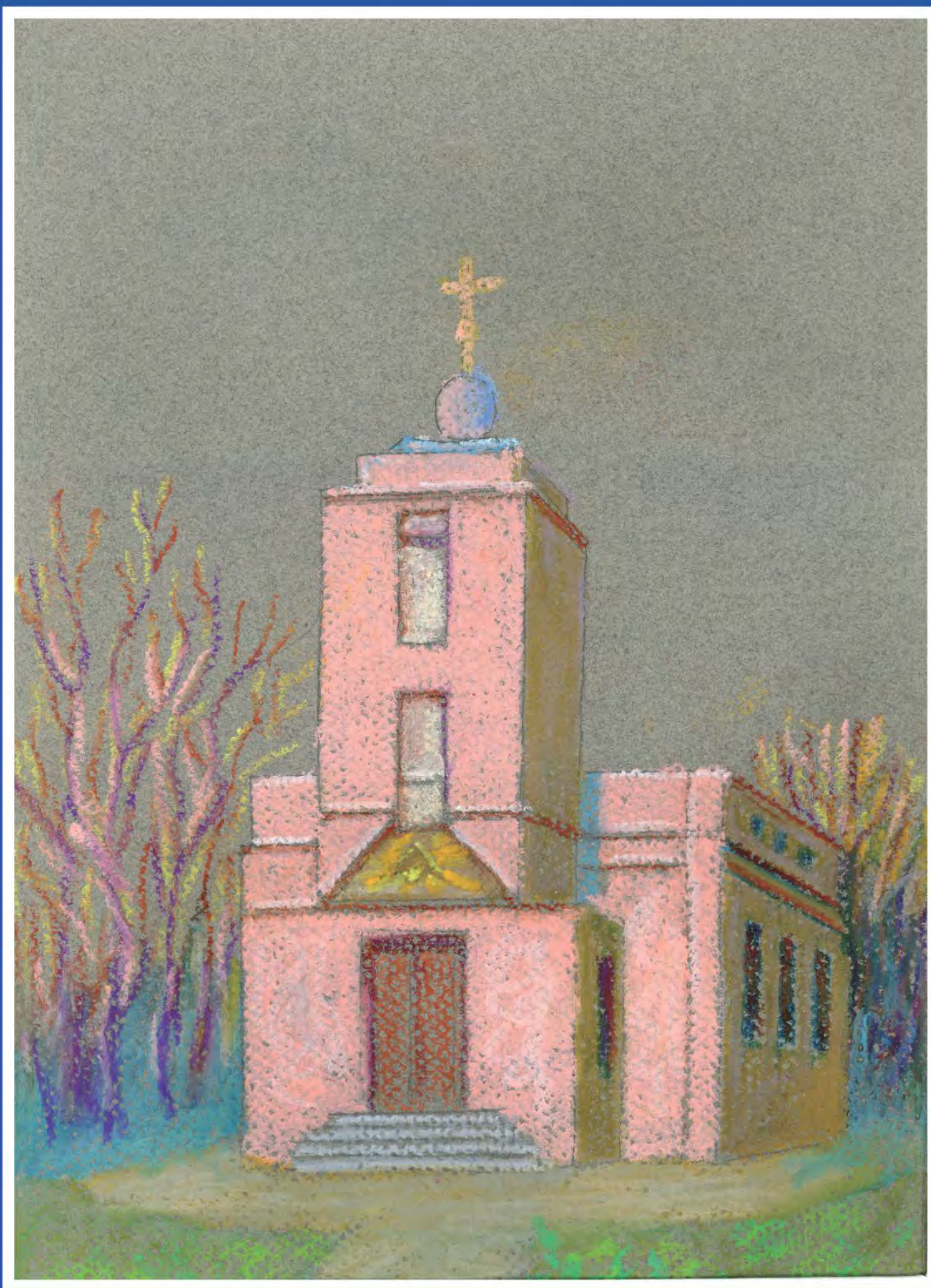
Maciejów – kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Anny (fot. 1930 r.)

Maciejów – dawny kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Anny przebudowany na cerkiew prawosławną (fot. 2021 r.)

NIESUCHOJEŹE (Dekanat Kamień Koszyrski) [Niesuchoize]

Niesuchojeże – kościół parafialny (pastel, W.S. Dębski 1996 r.)

Parafia została erygowana w 1939 r. z części parafii Buceń i Kamień Koszyrski. Liczba wiernych, wezwanie oraz los kaplicy drewnianej, a następnie kościoła murowanego są bliżej nieznane. Część wiernych zginęła z rąk UPA w 1943 r., a część uciekła za Bug bądź została przymusowo ekspatriowana w 1944 r. Ostatnim proboszczem był ks. Stanisław Bogucki. Parafia przestała istnieć. Kościół uległ zniszczeniu po 1945 r. w bliżej nieznanych okolicznościach. Obecnie w tym miejscu jest prywatne gospodarstwo i pole uprawne.

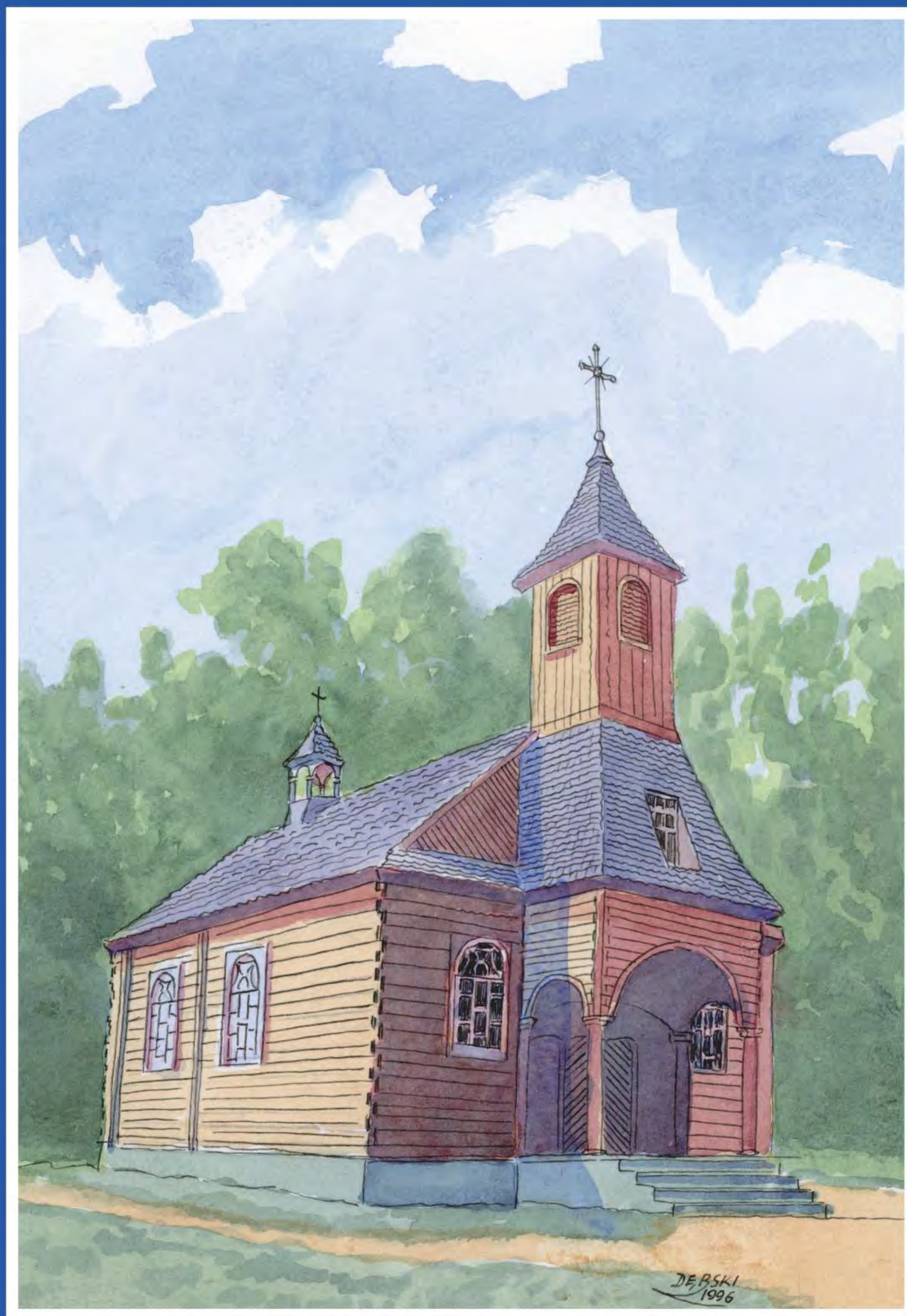
Niesuchojeże – budowa kościoła (fot. 1937 r.)

Niesuchojeże – prywatne gospodarstwo i pole uprawne w miejscu zburzonego kościoła (fot. 1997 r.)

OKOPY (Dekanat Sarny)

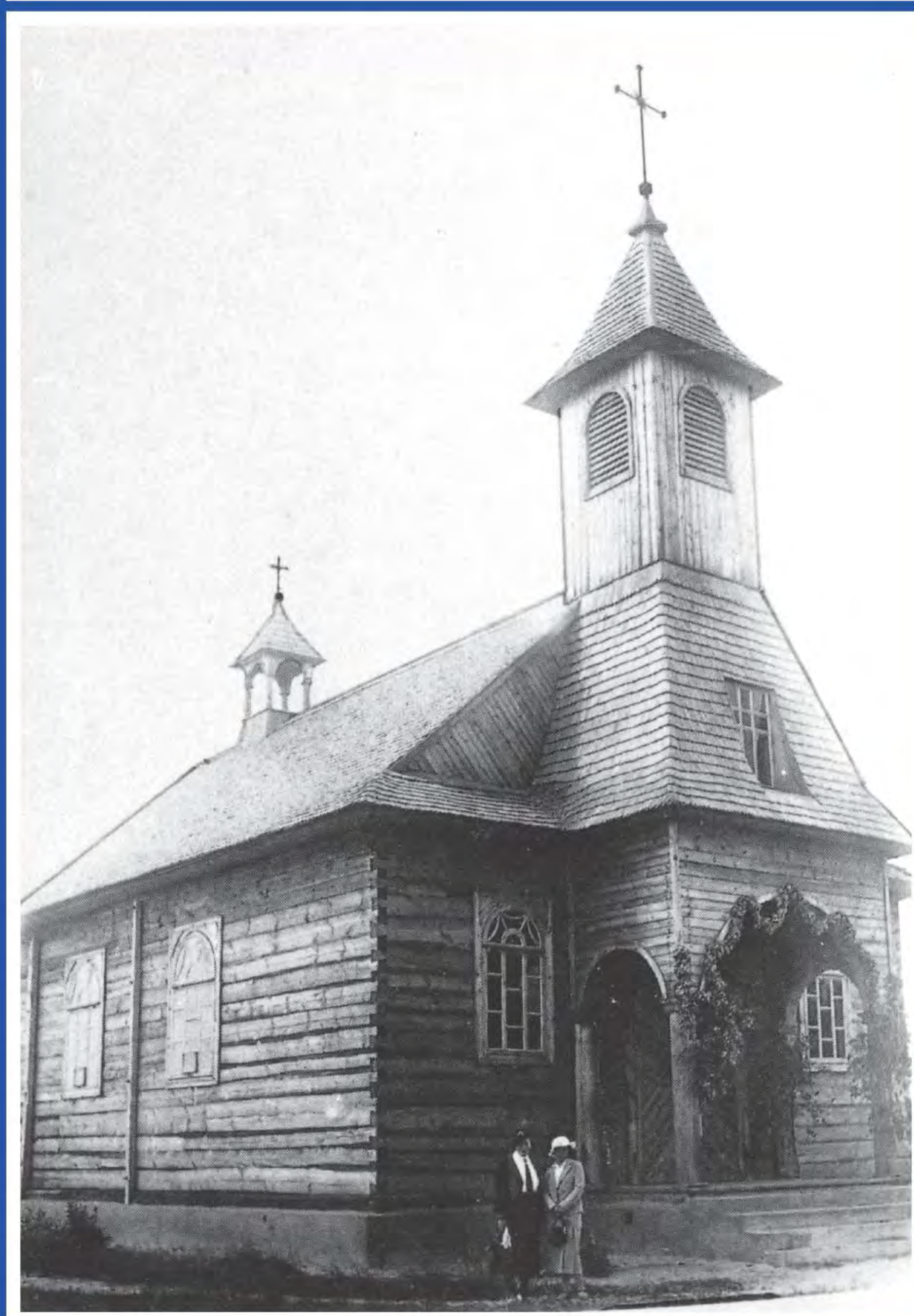
Okopy – kościół pw. św. Jana Chrzciciela (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela, drewniany na kamiennych fundamentach, wybudował w 1934 r. z ofiar wiernych i przy pomocy Nadleśnictwa Państwowego w Karpilówce ks. Brunon Wyrobisz. Parafia została erygowana w 1939 r. liczyła kilkuset wiernych. W ołtarzu głównym znajdował się obraz św. Jana Chrzciciela, dar Franciszki Koźmińskiej. Konsekracji świątyni dokonano w 1934 r.

W nocy 6/7 grudnia 1943 r., banderowcy wprowadzili z kościoła i zabili proboszcza o. Ludwika Wrodarczyka (1907–1943; OMI). W styczniu 1944 r. banderowcy splądrowali i spalili kościół. Parafia przestała istnieć. Ocalał jedynie obraz, uratowany przez Franciszkę Koźmińską, który w 1992 r. przekazała Zgromadzeniu Misjonarzy Oblatów Najświętszej i Niepokalanej Maryi Panny. Obecnie wizerunek znajduje się w Kurii Prowincjalnej Zgromadzenia w Poznaniu.

Na częściowo zachowanym cmentarzu parafialnym (obok prawosławnego), na mogile zamordowanych Polaków, został wybudowany jeszcze w czasach ZSRR niewielki pomnik. W 2013 r. ojcowie oblaci postawili też symboliczny krzyż upamiętniający Sługę Bożego o. Ludwika Wrodarczyka.

Okopy – kościół pw. św. Jana Chrzciciela (fot. 1934 r.)

OŁYKA. KOLEGIATA (Dekanat Łuck)

Ołyka – kolegiata pw. Trójcy Świętej (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kolegiata i zarazem kościół parafialny nosił wezwanie Trójcy Świętej. Pierwszy kościół, drewniany i hojnie uposażony, wybudowany został przez księcia Stanisława Radziwiłła. Nowy, murowany, wznosił w latach 1635–1640 książę Albrecht Stanisław Radziwiłł. Barokowy kościół typu bazylikowego wybudowany został według projektu Włocha Jana Maliverny. Konsekracja nastąpiła w 1640 r., a rok później świątynia została podniesiona do rangi kolegiaty.

W 1938 r. parafia liczyła 4817 wiernych. Przy kolegiacie istniała kapituła, która funkcjonowała do 1945 r. W 1943 r., w obawie przed banderowcami, w świątyni, budynkach parafialnych i pobliskim zamku schroniło się kilka tysięcy Polaków, tworząc samoobronę. Nacjoniści ukraińscy obrabowali i zniszczyli wnętrze kolegiaty. Wielu parafian zginęło i zostało pochowanych na cmentarzu parafialnym, pod murem, po prawej stronie od wejścia. Część ocalałych uciekła za Bug bądź została przymusowo ekspatriowana w 1944 r., a parafia przestała istnieć.

Po zamknięciu świątyni przez władze radzieckie, stopniowo zaczęła ona popadać w ruinę, a następnie zamieniono ją na stajnię dla miejscowego kołchozu. W 1991 r. władze ukraińskie przekazały budynek parafii rzymskokatolickiej należącej do diecezji łuckiej. Wówczas podjęto pierwsze prace

zabezpieczające, powstrzymujące postępującą degradację. Od 2013 r. polska Fundacja Dziedzictwa Kulturowego prowadzi szerokie prace restauratorsko-konserwatorskie finansowane ze środków Kancelarii Senatu RP oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także z datków prywatnych darczyńców, zmierzające do przywrócenia zabytkowi dawnej świetności. Przeprowadzono także renowację tynków i sztukaterii w prezbiterium i nawach bocznych. W 2019 r. zakończył się remont elewacji, nadal trwają prace we wnętrzu. 8 kwietnia 2016 r. ordynariusz łucki bp Witalij Skomarowski erygował w kolegiacie sanktuarium maryjne z ikoną MB Kazimierzeckiej.

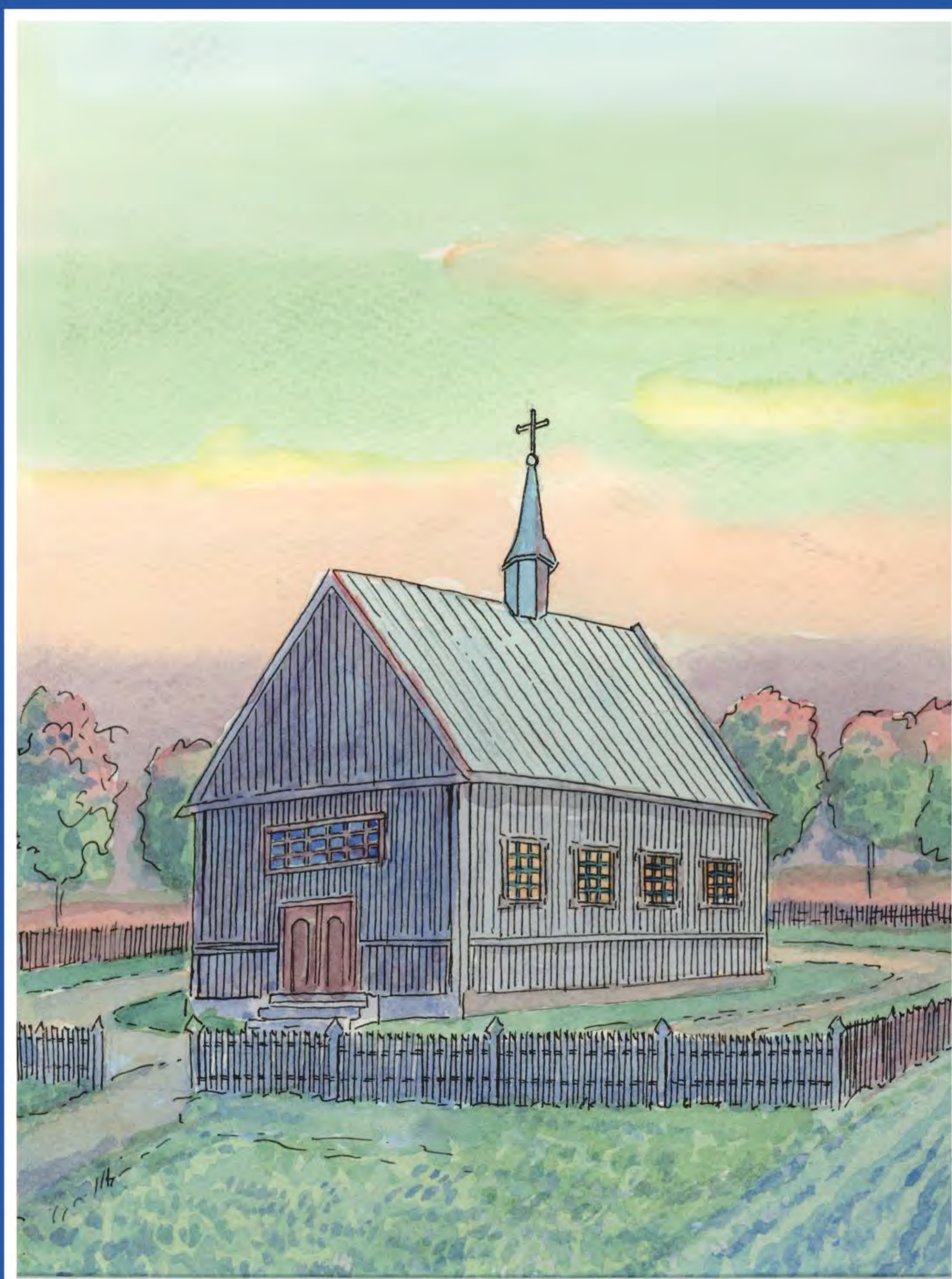
Ołyka – kolegiata pw. Trójcy Świętej (fot. 1930 r.)

Ołyka – współczesna kolegiata pw. Trójcy Świętej (fot. 1998 r.)

OSTRÓWKI (Dekanat Luboml)

Ostrówki – kościół pw. św. Andrzeja Apostoła (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół (drewniana kaplica) pw. św. Andrzeja Apostoła figuruje w spisie parafii z 1726 r. Pierwszy, drewniany, wybudowała i wyposażyła Izabela Kańska przy wsparciu Andrzeja Olędzkiego. Parafia erygowana została 11 stycznia 1765 r. Nowy kościół, również drewniany, wybudowali w 1838 r. parafianie przy pomocy bp. Michała Piwnickiego. W 1898 r. świątynia została odrestaurowana ze składek wiernych przez ks. Aleksandra Kuczyńskiego.

W 1938 r. parafia liczyła 1935 wiernych. 30 sierpnia 1943 r. banderowcy ograbili kościół, a następnie 19 września spalili. Zginęła większość parafian – niemal 70%, z ks. proboszczem Stanisławem Dobrzańskim (1905–1943) na czele. Pozostali ratując życie uciekli za Bug, bądź zostali

wywiezieni na roboty przymusowe do Niemiec. Parafia przestała istnieć.

Ocalał jedynie krzyż z bocznego ołtarza, przechowywany obecnie w kościele parafialnym w Rudzie Hucie (pow. chełmski). W miejscu, gdzie stał kościół, w 1994 r. poświęcono odrestaurowany krzyż misyjny z 1937 r. oraz figurę Najświętszej Maryi Panny, którą pielgrzymi z Polski nazywają MB Ostrowiecką. Zachował się zdewastowany cmentarz parafialny, na którym zostały uroczyście pochowane, ekshumowane w latach 1992, 2011, 2015, ofiary OUN-UPA (razem 670 osób). Upamiętnia je niedokończony pomnik.

Ostrówki – krzyż misyjny i figura Najświętszej Marii Panny (Matka Boża Ostrowiecka) w miejscu spalonego kościoła pw. św. Andrzeja Apostoła (fot. 2018 r.)

POTASZNIA (Dekanat Kostopol)

[Rudnia Potasznia]

Potasznia – kościół pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marii Panny (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół nosił wezwanie św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny. Parafię erygowano w 1924 r. Pierwotny budynek, drewniany, został wzniesiony w 1925 r. ze składek parafian przez ks. Franciszka Rutkowskiego. Nowa, murowana świątynia, wybudowana została w latach 1936–1939 staraniem ks. Juliusza Janusza według projektu inż. Ottona Fedaka ze Lwowa. W 1938 r. parafia liczyła 5227 wiernych.

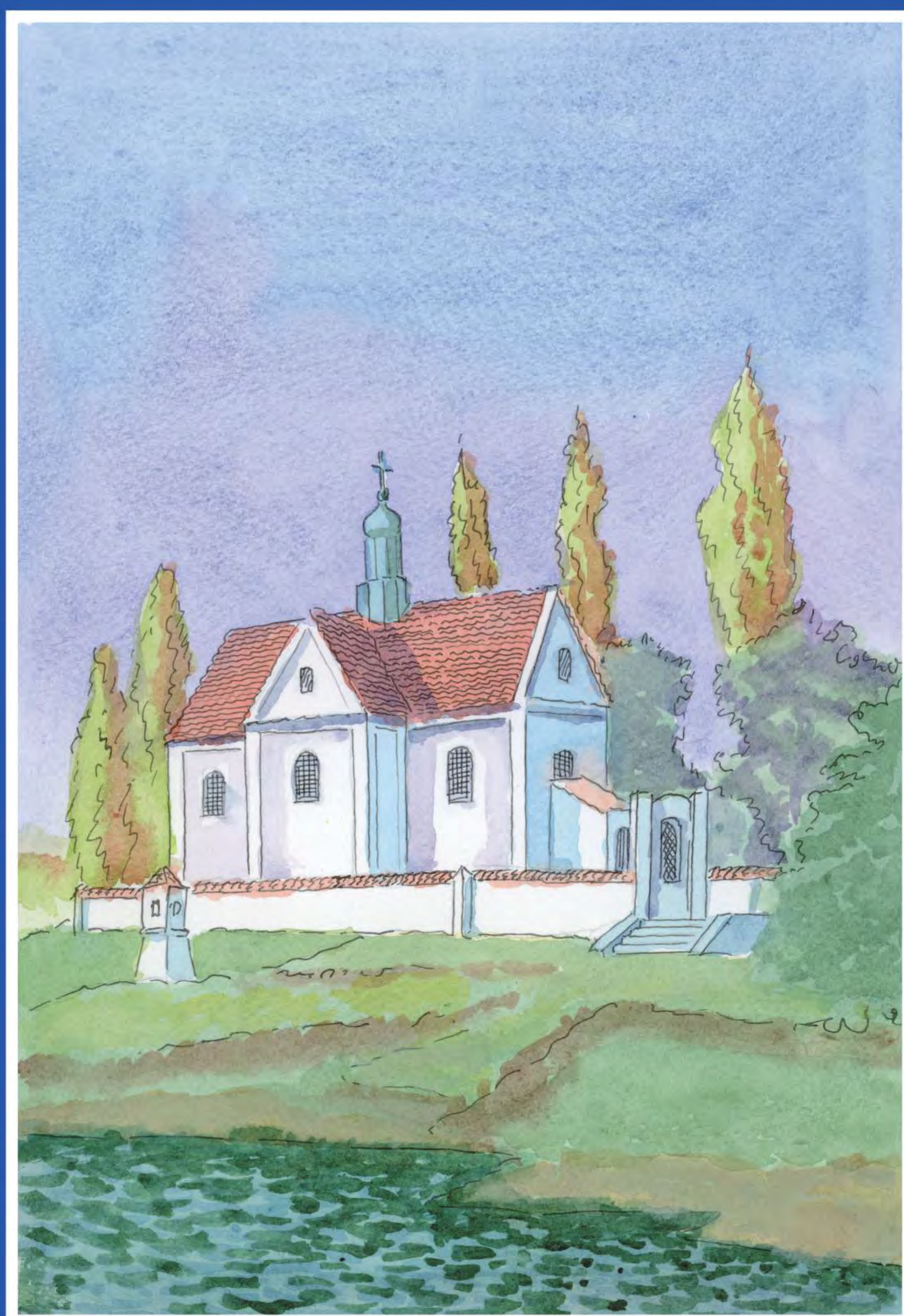
Kościół zniszczyli w 1943 r. (lub po 1943 r.) nacjonaliści ukraińscy. Ocynkowaną blachę dachu kościoła okoliczni gospodarze ukraińscy zużyli głównie na aparaturę do pędzenia samogonu. Część parafian w 1943 r. została zamordowana przez UPA, pozostali uciekli za Bug, bądź zostali ekspatriowani w latach 1944–1945 r. Parafia przestała istnieć. Mury kościelne zostały rozebrane po 1945 r. Na dawnym cmentarzu parafialnym, który znajduje się w miejscowości Rudnia Potasznia, widnieje granitowa tablica z wizerunkiem kościoła i inskrypcją w języku polskim i ukraińskim: „Parafia katolicka pw. Sw. Józefa Oblubieńca NMP w latach 1924–1939” oraz wykaz miejscowości które należały do parafii.

Potasznia – pomnik upamiętniający kościół pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marii Panny na dawnym cmentarzu parafialnym w Rudni Potaszni (fot. 2021 r.)

Potasznia – kościół pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marii Panny (pocztówka lata 30. XX w.; u góry ks. Juliusz Janusz – proboszcz)

SIELEC (Dekanat Włodzimierz)

Sielec – kościół pw. Trójcy Świętej (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Pierwotny kościół parafialny pw. Trójcy Świętej, drewniany, występuje w dokumentach z 1660 r. Nowy, murowany został wzniesiony przez księżną Helenę Rozalię z Prusinowa Sapieżankę i uposażony w 1668 r. Dotację powiększyła 21 marca 1670 r. sama fundatorka, a także Antoni Miączyński wraz z żoną Dorotą. W kościele znajdowały się obrazy Trójcy Świętej oraz Matki Boskiej i św. Józefa pędzla Beaty z Potockich Czackiej. Kościół został konsekrowany 9 maja 1779 r., a w 1929 r. odnowiony ze składek parafian pod administracją ks. Franciszka Jaworskiego. W 1938 r. parafia liczyła 1842 wiernych. W 1943 r. banderowcy dokonali na terenie parafii masowych zbrodni na Polakach, a kościół został przez nich zdemolowany. Ocalali z rzezi uciekli bądź zostali przymusowo ekspatriowani w 1944 r. Parafia przestała istnieć.

Kościół przetrwał do lat siedemdziesiątych XX w. Miejscowe władze zdecydowały się zniszczyć go całkowicie. W 1996 r. przybyli tam parafianie z Hrubieszowa, Zamościa i okolic, na czele z ks. kapłanem Andrzejem Puzonem, którzy na miejscu kościoła postawili metalowy krzyż.

Sielec – krzyż postawiony w miejscu zburzonego kościoła pw. Trójcy Świętej (fot. 1998 r.)

Sielec – procesja przed kościołem pw. Trójcy Świętej (fot. 1939 r.)

SIENKIEWICZÓWKA (Dekanat Łuck)

Sienkiewiczówka – drewniana kaplica (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny zastępowała duża drewniana kaplica, wybudowana w 1933 r. staraniem parafian, w dużym procencie Czechów, a także ks. proboszcza Stanisława Dobrzańskiego. Wtedy też została utworzona parafia, która w 1938 r. liczyła 1826 wiernych. W 1943 r. na terenie parafii miały miejsce okrutne zbrodnie na Polakach, dokonane przez banderowców, którzy w lipcu spalili też kaplicę. Ocalali z pogromu uciekli bądź zostali przymusowo ekspatriowani w 1944 r. i parafia przestała istnieć. Po 1945 r. władze sowieckie w miejscu spalonej kaplicy postawiły pomnik Lenina. Obecnie znajduje się tam niewielka cerkiewka prawosławna, wybudowana przed kilkoma laty.

Sienkiewiczówka – drewniana kaplica (fot. 1935 r.; u góry proboszcz ks. Stanisław Dobrzański)

Sienkiewiczówka – cerkiewka prawosławna wybudowana w miejscu spalonej kaplicy (fot. 2019 r.)

SKURCZE (Dekanat Łuck)

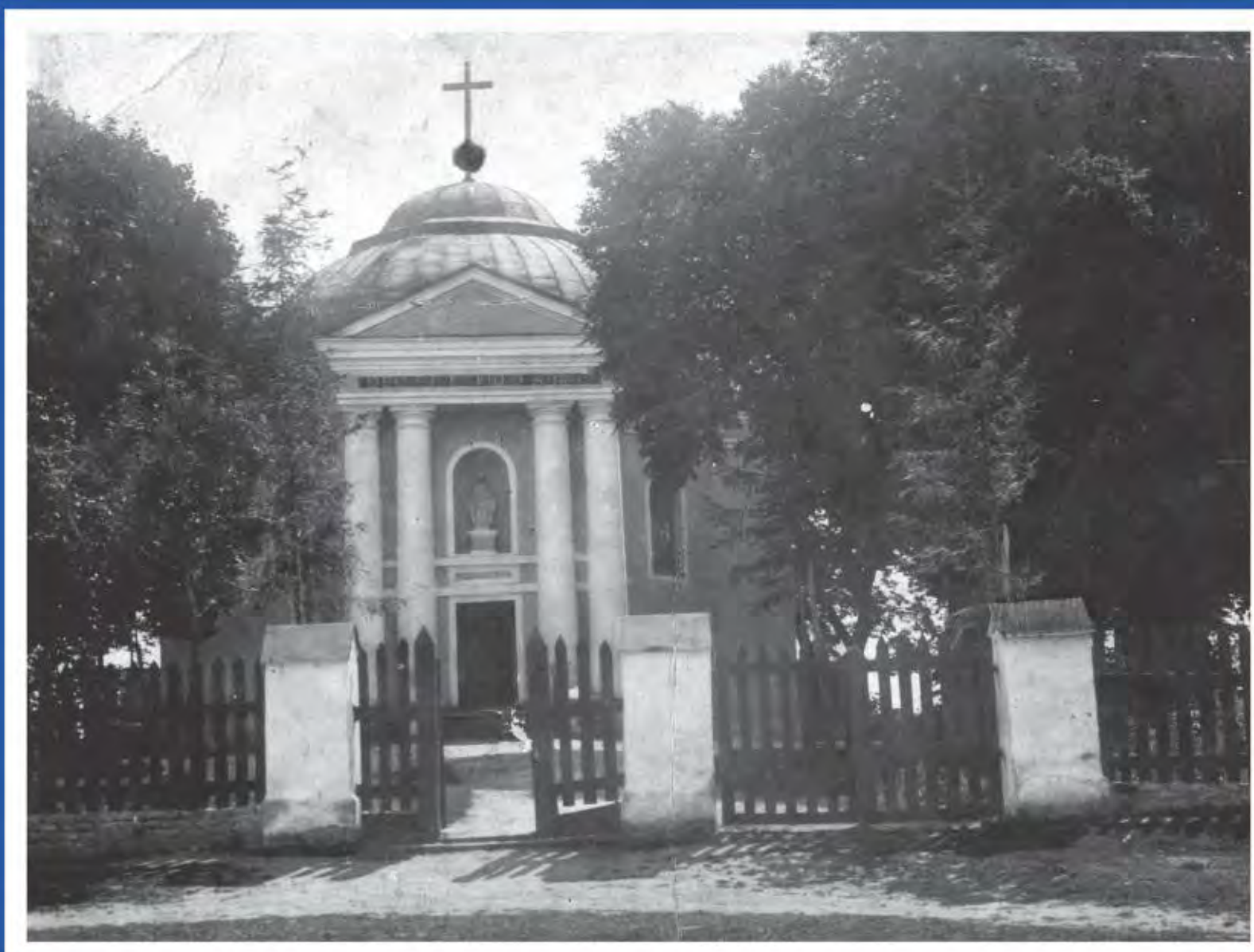
Skurcze – kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół parafialny nosił wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Pierwotny kościół, pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Jana Chrzciciela, murowany, ufundował i wyposażył w 1609 r. Jan Charłęski. Kolejną dotacją kościół obdarował Krzysztof Charłęski. Świątynia została konsekrowana w 1639 r. Nowy budynek, również murowany, w empirowym stylu, został wybudowany w 1803 r. staraniem Stanisława Zagórskiego. Konsekracji dokonano w 1809 r. W 1857 r. kościół został odnowiony przez ks. Fortunata Feliksa Zagórskiego. W 1938 r. parafia liczyła 1736 wiernych.

Kościół i plebania zostały spalone przez UPA w dniu 15 stycznia 1944 r., gdy oddział polskiej samoobrony oraz parafianie opuszczali wioskę z obawy przed zbliżającym się frontem. Ostatni proboszcz, ks. Stanisław Grzesiak (1909–1944), został zamordowany przez banderowców 16 stycznia 1944 r. w kościele w Porycku podczas ewakuacji parafian. Parafia przestała istnieć. Obecnie zachowały się jedynie resztki fundamentów kościoła. Od kilkunastu lat w tym miejscu stoi duży metalowy krzyż z tablicą w języku pol-

skim i ukraińskim: „Pamięci Polaków, mieszkańców parafii Wniebowzięcia NMP w miejscu kościoła i cmentarza w Skurczu na wieczną pamiętkę. Rodacy”.

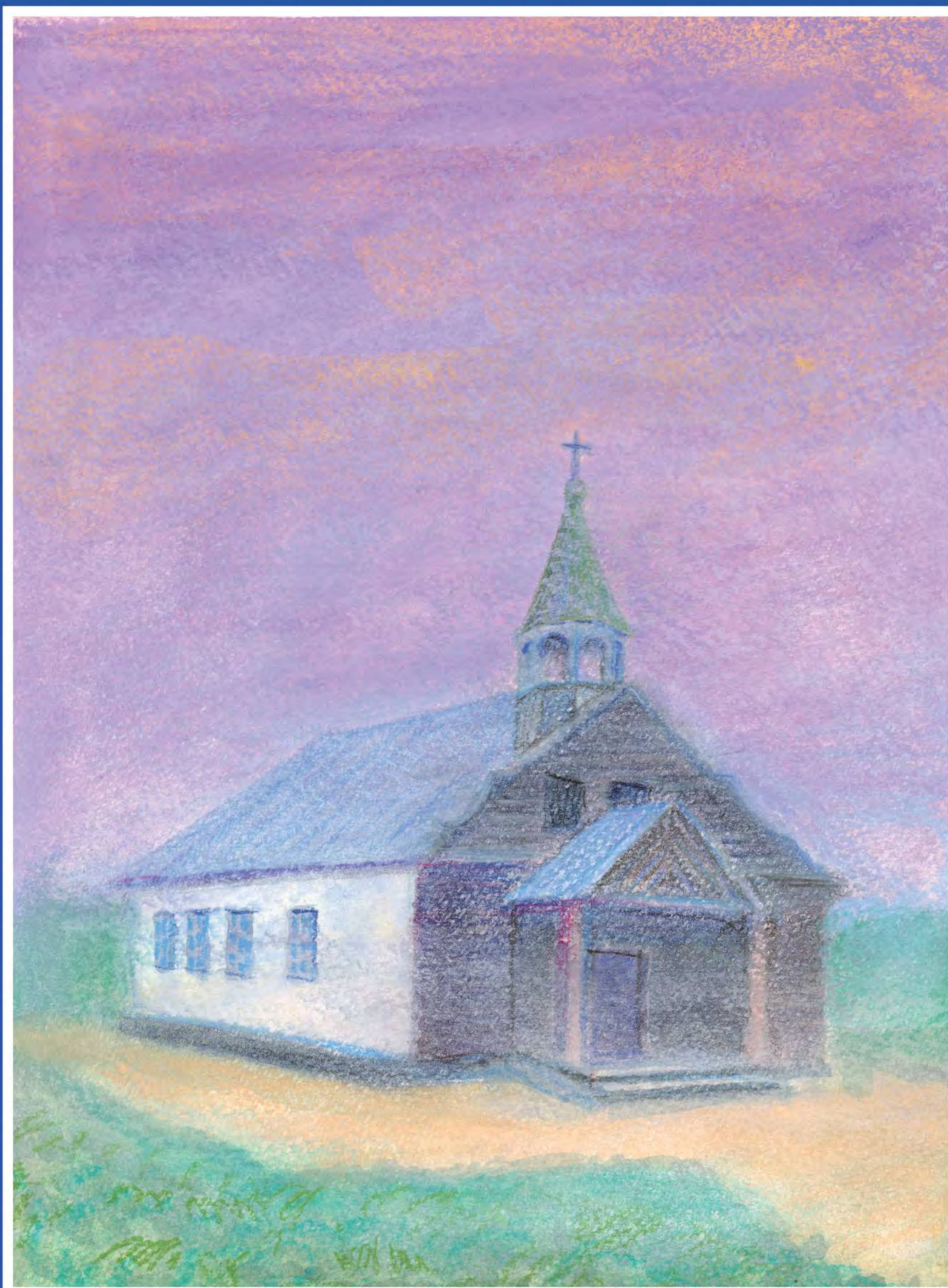
Skurcze – kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (fot. lata 30. XX w.)

Skurcze – krzyż w miejscu zniszczonego kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (fot. 2019 r.)

SZELWÓW (Dekanat Horochów)

Szelwów – kościół pw. św. Michała Archanioła (pastel, W.S. Dębski 1996 r.)

Kościół pw. św. Michała Archanioła został zbudowany w 1765 r. przez Michała Gurowskiego. Był filią kościoła parafialnego w Koniuchach, a samodzielna parafia powstała w 1925 r. W 1931 r. w miejscu dotychczasowego kościoła stanęła nowa świątynia o konstrukcji pruskiej z drzewa i cegły, zbudowana staraniem parafian i proboszcza ks. Gracjana Rudnickiego. W 1938 r. parafia liczyła 1001 wiernych.

Kościół został zniszczony po 1944 r. w bliżej nieznanych okolicznościach. Parafia przestała istnieć. Obecnie jest tam orne pole, na którym uprawia się ziemniaki, buraki i zboże.

Szelwów – pole uprawne w miejscu, gdzie był kościół pw. św. Michała Archanioła (fot. 2006 r.)

SWOJCZÓW (Dekanat Włodzimierz)

Swojczów – kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (akwarela, piórko, W.S. Dębski 1996 r.)

Pierwszy kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, drewniany, wybudowano w latach 1606–1607 staraniem Ewy z Malina Łahodowskiej. W sporządzonym testamencie uposażyła ona świątynię, a Jan Łahodowski 16 listopada 1617 r. dotację żony zaaprobował i powiększył. Nowy kościół, murowany, został wybudowany w 1787 r. przez Feliksa Czackiego. Restaurowany był w 1927 r. ze składek parafian przez ks. Witolda Kurowskiego. W kościele znajdował się pochodzący z XVII w. cudowny obraz Matki Boskiej (Matka Boska Swojczowska – Pereczystaja). W 1938 r. parafia liczyła 4300 wiernych.

W lipcu i sierpniu 1943 r. banderowcy przeprowadzili krwawe rzezie Polaków na terenie parafii. Miesiąc później przy pomocy min wysadzili ograbiony wcześniej kościół. Parafia przestała istnieć. Ocalał cudowny obraz, który został umieszczony przez prawosławnych w miejscowej cerkwi. Odzyskany, został poddany konserwacji i od 1945 r. znajduje się w kościele pw. św. Wincentego à Paulo w Otwocku.

17 września 1995 r. na terenie dawnego kościoła byli parafianie oraz członkowie Stowarzyszenia Upamiętnienia Polaków Pomordowanych na Wołyniu z siedzibą w Zamościu postawili metalowy krzyż z kopią obrazu Matki Boskiej Swojczowskiej.

Swojczów – kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (fot. lata 30. XX w.)

Swojczów – krzyż w miejscu zniszczonego kościoła pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (fot. lata współczesne)

